

BÚSKAPARRÁÐIÐ

BÚSKAPARFRÁGREIÐING

VÁRIÐ 2010

8. MARS 2010

INNIHALDSYVIRLIT

PARTUR 1	SAMANDRÁTTUR, TILMÆLI OG KONJUNKTURMETING	5
1.	SAMANDRÁTTUR OG TILMÆLI	6
2.	KONJUNKTURMETING	9
2.1	Føroyska búskaparstøðan	9
2.2	Umheimurin	10
2.3	Búskaparlig útlit	10
2.4	Teir ymsu geirarnir	13
PARTUR 2	GREININGAR AV OG VIÐVÍKJANDI FÍGGJARPOLITIKKINUM	21
3.	SØGU- OG STØÐULÝSING AV FÍGGJARPOLITIKKI	22
4.	FÍGGJARPOLITISK REGLUVERK	26
4.1	Atlit at búskapinum o.tíl.	27
5.	KONSOLIDERINGSAÐTØK – NAKRAR ROYNDIR	29
5.1	Høvuðsniðurstøður úr frágreiðingini	30
6.	SKATTIR OG BÚSKAPARVØKSTUR	31
6.1	Inntøku-, partafelags-, og ognarskattur	31
6.2	Nýtsluskattur	32
6.3	Allar fyrirøkur og stovnar, bæði privat og almenn, skulu verða MVG-skrásett	33
6.4	Fólkaflutningur innanlands verður MVG-skyldugur	33
6.5	Útleiga av fastari ogn verður MVG-skyldug	34
6.6	Undantøkini viðvíkjandi fiskivinnuni verða strikað	34
PARTUR 3	TILTØK AT BETRA FÍGGJARPOLITIKKIN	35
7.	TILMÆLI TIL FÍGGJARPOLITIKK NÆSTU ÁRINI	36
7.1	Dømi um eina miðvísa ætlan	37
8.	ÁBØTUR INNAN FÍGGJARSTÝRING	40
8.1	Fíggjarpolitisk regluverk	40
8.2	Aðalráð og stovnar seta mál og krøv til avrik	43
8.3	Raðfesta alment virksemi og almennar verkætlanir	43
8.4	Samskiptan millum land og kommunur	44

9. NEYÐUG ÁTØK.....	46
9.1 Nøkur tiltøk av bygnaðarligum slag	46
9.2 Nøkur tiltøk á útreiðslusíðuni.....	48
ORÐALISTI	50
FYLGISKJAL A: FÍGGJARPOLITISK REGLUVERK	54
FYLGISKJAL B: STÝRING AV KOMMUNUM.....	55
BÓKMENTIR.....	56

BÚSKAPARRÁÐIÐ

Búskaparráðið gefur við hesum út konjunkturfrágreiðingina, várið 2010. Eftir løgtingslóg nr. 50 frá 11. mai 2009 um búskaparráð skal Búskaparráðið geva tvær frágreiðingar út um árið – eina um várið og eina um heystið.

Valskeiðið hjá hesum Búskaparráðnum er 3 ár og 6 mánaðir frá 1. juli í 2009 at rokna. Búskaparráðið hevur til uppgávu at fylgja við búskaparligum viðurskiftum í landinum og at koma við óheftari búskaparligari ráðgeving og frágreiðingum um búskaparligu gongdina. Tað er ásett í lógini fyri Búskaparráðið, at tað skal geva tvær búskaparfrágreiðingar út um árið.

Skrivarauppgávan hjá Búskaparráðnum er við avtalu lögð til Landsbankan at taka sær av.

Limir ráðsins eru:

Thomas Dam, *M.Sc. Financial Management and International Trade, formaður*

Durita Tausen, *cand.scient.oecon*

Gunn Danielsen, *cand.polit*

PARTUR 1

SAMANDRÁTTUR, TILMÆLI OG KONJUNKTURMETING

1. SAMANDRÁTTUR OG TILMÆLI

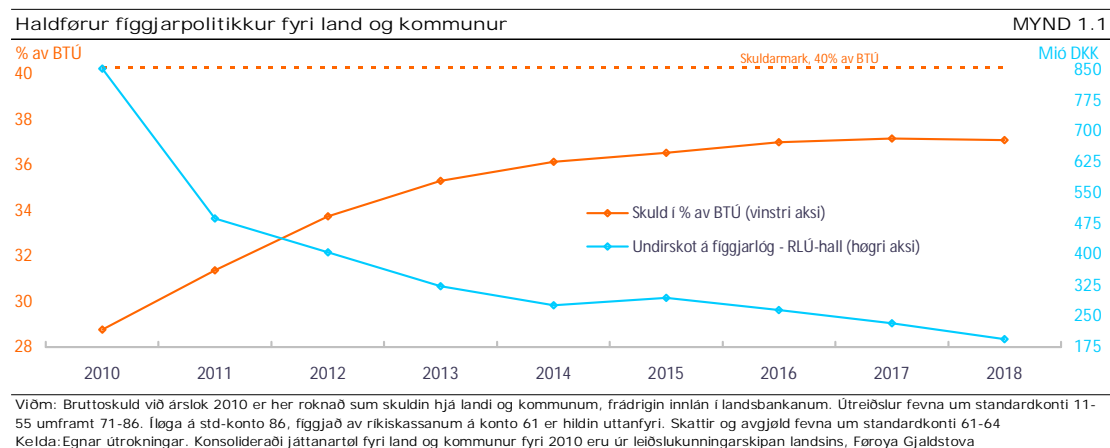
Tekin eru um búskaparvækstur Nýggjastu hagtølini um føroyska búskapin, lønarútgjaldingar, arbeiðsloysishagtøl og MVG-hagtøl geva ikki greiðar ábendingar um vækstur í búskapinum. Ábendingar eru tó um, at nýtslan kann fara at hækka nakað, við tað at hon enn er undir miðal. Bilasølan er vaksin munandi fyrstu tveir mánaðirnir í ár. Hetta kann vera tekin um, at húsarhaldini í næstum fara at vaksa nýtsluna.

Arbeiðsloysið nógv vaksið Arbeiðsloysið vaks nógv 4. ársfjórðing í 2009 og er nú um 6% í miðal kring landið.¹ Arbeiðsloysið er tó hægri enn hetta, um 8%, í Suðuroynni og í Norðuroyggjum. Tekin eru um, at nýtslan hjá húsarhaldum framvegis er undir miðal. Fallið í nýtsluni, sum byrjaði á heysti í 2008, er tó steðgað, og tykist nú at liggja meira støðugt á lágum stigi.

Føroyski búskapurin sum heild væl fyri Føroyski búskapurin er ikki illa fyri, verður hugt at gjaldsjavnanum, sum vísir avlop, og skuldarbindingini hjá ymsu geirunum. Hinvegin eru vaksandi arbeiðsloysi og hallið hjá tí almenna avbjóðingar, sum eiga at verða settar ovast á dagskránnu.

Hallið hjá tí almenna krevur eina trúliga ætlan Inntøkurnar hjá landskassanum eru minkaðar sera nógv av m.ø. skattalættum, lækkaðum blokkstuðli og orsakað av búskaparkreppuni. Hallið hjá landskassanum gjørdist góðar 330 mió. kr. í 2008, og í 2009 var tað umleið 700 mió. kr. Eftir fíggarætlanini fyri 2010 verður hallið út við 800 mió. kr.

Í mynd 1.1 er víst dømi um, hvussu føroyski búskapurin aftur kann verða fingin á rætta kós.

Í døminum verður útreiðslukarmurin hjá landi og kommunum hækkaður 2% um árið fram til 2015 og eftir hetta 3% um árið. Tiltøk verða framd fram til 2013 á knappar 300 mió. kr., svarandi til 2,1% av BTÚ. Talan er um tiltøk, ið kunnu økja búskaparvæksturin. Málið er, at skuldin hjá landi og kommunum í mesta lagi er 40% av BTÚ, og at hallið hjá landi og kommunum í 2015 er komið niður á 2% av BTÚ.

¹ Tekin eru tó um, at arbeiðsloysið er nærri 8% grundað á umsóknir um arbeiðsloysisstuðul hjá Arbeiðsloysis-skipanini.

Hallið hjá tí almenna í Føroyum størri enn í grannalondunum Verða figgjarætlanirnar hjá kommunum og væntað úrslit hjá ALS og AMEG lögð aftrat figgjarætlanini hjá landinum, sæst at hallið í almenna geiranum í Føroyum er 900 mió. kr. í 2010, svarandi til góð 7% av BTÚ.² Hetta er hægri enn í grannalondunum, um sæð verður burtur frá Íslandi. Í Danmark, Svøríki og Finnlandi hevur tað almenna í 2010 væntandi hall svarandi til millum 3 og 5,4% av BTÚ.³

Neyðugt við tiltøkum Ávíst ráсарúm er í føroyska búskapinum, so tað almenna kann hava hall í nøkur ár. Men verða ikki tiltøk sett í verk, gerst alt tyngri at koma aftur á beint. Ein fortreyt fyri jøvnum búskaparvøkstri er, at figgjarpolitikkurin hjá tí almenna er haldførur.⁴ Mælt verður til, at við figgjarlógini fyri 2011 verður farið undir at gera munandi ábøtur á javnvágina millum almennar inntøkur og útreiðslur.

Tiltøk mugu gerast bæði á inntøku- og útreiðslusíðuni Royndir úr OECD-londum⁵ geva greiðar ábendingar um, at tað verður neyðugt næstu árinum við tiltøkum, ið vaksa skatta- og avgjaldsinntøkur hjá tí almenna, og við tiltøkum, ið minka útreiðslurnar. Fyri at gera figgjarpolitikkinn haldførur eiga at verða framd tiltøk á bæði inntøku- og útreiðslusíðuni. Nøkur tiltøk kunnu verða gjørd við stuttum skotbrái, men onnur eru drúgvari, tí ávíst greiningararbeiði krevst.

Skattur og búskaparvøkstur Kanningar eru gjørdar í OECD-høpi av, hvussu ymsir skattir ávirka búskaparvøkstur.⁶ Kanningarnar benda á, at vinnulívsskattir hava størstu neiligu ávirkanina á búskaparvøkstur. Harnæst koma vanligir inntøkuskattir og síðan skattir á nýtslu. At enda eru ognarskattir og skattir á fasta ogn teir skattir, ið hava minstu ávirkanina á búskaparvøkstur. Hetta eigur at verða havt í huga næstu árinum í sambandi við at skipa inntøkugrundarlagið hjá tí almenna í Føroyum á ein skilabetri hátt.

Fíggjarvinnan og búskaparstoytir Fíggjarpolitiska amboðið tykist vera ov veikt til at klára at javna út konjunkturstoytir, sum koma frá skiftandi útlánsvirksemi hjá figgjarfyrirøkum. Neyðugt er at fara undir at menna konjunktur-amboð, sum kann stuðla undir figgjarpolitikkinn. Mælt verður til, at Fíggjarmálaráðið tekur stig til at manna serfrøðingabólk hesum viðvíkjandi.

Samskipa almennar figgjarætlanir og langtíðarmál Tað er umráðandi at samskipa figgjarætlanir hjá landi og kommunum umframt við stutt- og langtíðarmálum fyri rakstur og íløgur hjá landi og kommunum. Løgtingið og landsstýrið eiga at virka fyri at samskipa, soleiðis at kommunurnar og landskassin virka innanfyri avtalaðan figgjarpolitiskan karm, sum hevur til endamáls at tálma búskaparsveiggini. Við nýggju játtanarlógini,

² Seinasta meting landsbankans fyri BTÚ í 2010 er 12.650 mió. kr.

³ Kelda: OECD Economic Outlook No. 86.

⁴ At figgjarpolitikkurin hjá tí almenna er haldførur, merkir, at tað almenna við skatta- og útreiðslupolitikkinum, sum er, er ført fyri at røkja sínar skyldur og rinda rentur og avdráttir av útistandandi skuld.

⁵ Sí [17] og kapitl 5.

⁶ Sí [26].

rokskaparkunngerðini og kunngerð um roknskaparverk kommunana og felags kontuskipan og KT-kervi eru fortreytirnar til staðar fyri slikari samskipan.

Mælt verður eisini til at kanna, hvørt til ber til at halda fram at styrkja fíggarpolitiska regluverkið líknandi tí sum t.d. er í Nýsælandi.

Lýsa samfelagsligan vinning av almennum virksesemi Kost-nyttu-greiningar ella líknandi eiga at vera fastur táttur í tilgongdini fyri allar almennar íløgverkætlanir og stórar almennar uppgávur, verkætlanir og virksesemi sum heild. Kost-nyttu-greiningar eru ikki bara eitt hent amboð at lýsa samfelagsligan nettovinning av ílögum, men kunnu eisini brúkast at lýsa samfelagsligan nettovinning av veitingum, stuðli og øðrum almennum virksesemi.

Við kost-nyttu-greiningum ber til at taka serlig atlit, t.d. økis-, bytispolitisk ella onnur atlit. Økis- og bytispolitisk atlit eru týðandi fyri fleiri almennar íløgur og virksesemi sum heild. Í tilíkkum førum ber til at tillaga kost-nyttu-greiningar, soleiðis at hædd verður tikin fyri tilíkkum atlitum.

Aðalráð og stovnar seta mál og krøv til avrik Eins og lagt verður upp til í roknskaparkunngerðini, verður mælt til í størri mun at brúka stýringarmeginreglur um mál og rokkin úrslit at máta avrik og framleiðsluna av tænastrum hjá tí almenna o.tíl. Vitin kann nýtast til at bera avrik og framleiðslu saman við mál og til at betra um effektivitet og dygd á almennum tænastrum, soleiðis at sum mest fæst burturúr landsins búskapartilfeingi.

Verður amboðið nýtt á rættan hátt, kann tað vera við til at gera framleiðsluna av almennum tænastrum meira gjøgnumskygna og gera ábyrgdarbýtið í almenna geiranum greiðari.

Áhaldandi effektivisera og rationalisera almenna geiran Grundað á gjølligari kanningar, skulu verða gjørdar ætlanir fyri, hvussu almenni geirin best og gagnligast verða umsitin, bæði tá ið hugsað verður um tænastru, útboð og kostnað.

2. KONJUNKTURMETING

Føroyski búskapurin hevur eins og flestir aðrir búskapir verið fyri afturgongd, eftir tað at altjóða figgjarkreppan gjørdist ein búskaparkreppa á heysti 2008 við beinleiðis ávirkan á framleiðsluna í at kalla øllum heimsins búskapum.

2.1 FØROYSKA BÚSKAPARSTØÐAN

Fíggjarkreppan ávirkaði føroyska fíggjargeiran beinleiðis, við tað at fíggjarkostnaðurin hjá peningastovnunum vaks munandi orsakað av hægri rentustigi á lántøkuni í øðrum fíggjarstovnum og útreiðslum til bankapakkar. Sum heild tykist fíggjarheimurin at hava fóttað sær aftur, nú ringastu brotasjógvarnir hava lagt seg, men varandi broytingar kunnu tó væntast, eitt nú herd kapitalkrøv til fíggjarfyrirøkur.

Fíggjarkreppan – og so búskaparkreppan - hevur eisini ávirkað húsarhaldini, við tað at tey hava minkað nýtsluna munandi og vaksið uppsparingina: útlitini frameftir gjørdust meira óviss, virðið á og frívirðið í sethúsum fall, virðið á øðrum fíggjarognum minkaði munandi, og atgongdin at fíggja nýtslu og íløgur versnaði borin saman við undanfarin ár. Hetta hevur síðan ávirkað inntøkurnar hjá serliga Landskassanum, sum hevði lutfalsliga stórt hall í 2008 og í 2009, og væntandi kemur at hava samsvarandi hall í ár.

Ein samanrenning av stoytum uttanífrá og bygnaðarligum viðurskiftum hevur harafturat gjørt, at framleiðslan í fiskivinnuni - serliga í tí heimliga partinum - er fallin ógvuliga nógv seinastu 2-3 árin og er nú søguliga lág. Fiskaprísirnir eru lágir, og hetta tyngir raksturin, og hóast oljuprísirnir eru lægri nú enn í 2008, eru teir framvegis høgir bornir saman við undanfarin ár. Vakstrarlíkindini í heimasjógvi hava verið undir miðal seinnu árin. Bygnaðarligir trupulleikar, t.e. yvirkapasitetur og ov høgt veiðutrýst á stovnarnar undir Føroyum, gera harafturat, at lønsemið í heimligu fiskivinnuni ikki er so gott, sum tað kundi verið við lægri veiðutrýsti og betri stovnsrøkt.

Sum heild er føroyski búskapurin ikki illa fyri, og sambært Hagstovuni høvdu Føroyar í 2006 nettoogn í útlondum, sum var 3,7 mia. kr., og metingar í hesari búskaparmetingini benda á, at avlop hevur verið samanlagt á gjaldsjavnanum síðan tá. Fíggjarstøðan afturímóti útlondum má tí sigast at vera góð. Føroysku húsarhaldini tykjast at vera hampiliga væl fyri í altjóða sammeting og um ársskiftið 2008 høvdu landið, kommunur og sosialir grunnar samanlagt lítila nettoskuld. Fíggjarstovnar og húsarhald eiga bróðurpartin av nettoognini í útlondum.

Størstu avbjóðingarnar í føroyska búskapinum eru nú at stýra landi og kommunum, sum hava stórt hall, og at stýra fiskiveiðuni, har fiskivinnufyrirøkur hava týðandi rakstrartrupulleikar, tí at lítið er at fáa, söluprísir eru lágir, og oljuprísir eru høgir.

Somuleiðis kann tað sigast at vera ein avbjóðing at fáa langtíðarvækstur í búskapin. M.a. tí at privatar íløgur eru og hava verið smáar sum prosentpartur av BTÚ í fleiri ár, men eisini lutvist tí, at ov nógv trýst á fiskiveiðuni ger, at tað er trupult at fáa vinning og vøkstur í vinnuni.

2.2 UMHEIMURIN

Ein lítil búskapur sum hin færoyski, har inn- og útflutningur fevna um stóran part av búskapinum, ávirkast nógv av gongdini í umheiminum og serliga í teimum londum, sum vit býta um vørur og tænastr við. Gongdin í umheiminum er tí ógvuliga týðandi fyri, nær framleiðslan í færoyska búskapinum aftur fer at vaksa.

Metingar hjá altjóða búskaparstovnum fyri heimsins búskapur vísa á, at eftir bráða afturgongd um miðjan 2007 og til miðjan 2009 við realari heimsbúskaparligari minking á uml. 1% í 2009, er framgongd aftur í flest øllum búskapum, og roknað verður samanlagt við árligum realum vøkstri uml. 4% í 2010 og 2011.

Sambært nýggjastu metingunum hjá OECD verður misti vøksturin í OECD-londunum tó ikki vunnin aftur fyrr enn í fyrsta lagi í 2013. Reala minkingin av kreppuni hevur fyri OECD verið 4,0%. Í 2010 og 2011 kann bert roknað við lutfalsliga lítlum vøkstri. Eisini aðrir altjóða stovnar vænta, at tað fer at vara nøkur ár, áðrenn heimsbúskapurin verður tann sami sum áður. Tað er tó ósemja um, hvussu leingi hetta fer at vara. Talva 2.1 vísir seinastu metingar frá IMF um búskaparvøkstur.

Realur vøkstur í BTÚ í % um árið, 2008-2011	TALVA 2.1			
	2008	2009	2010	2011
Heimsbúskapurin	3,0	-0,8	3,9	4,3
USA	0,4	-2,5	2,7	2,4
Týskland	1,2	-4,8	1,5	1,9
Stóra Bretland	0,5	-4,8	1,3	2,7
Evrúokið	0,6	-3,9	1,0	1,6

Viðm: 2010 og 2011 eru metingar hjá IMF
Kelda: IMF World Economic Outlook Update, January 26, 2010

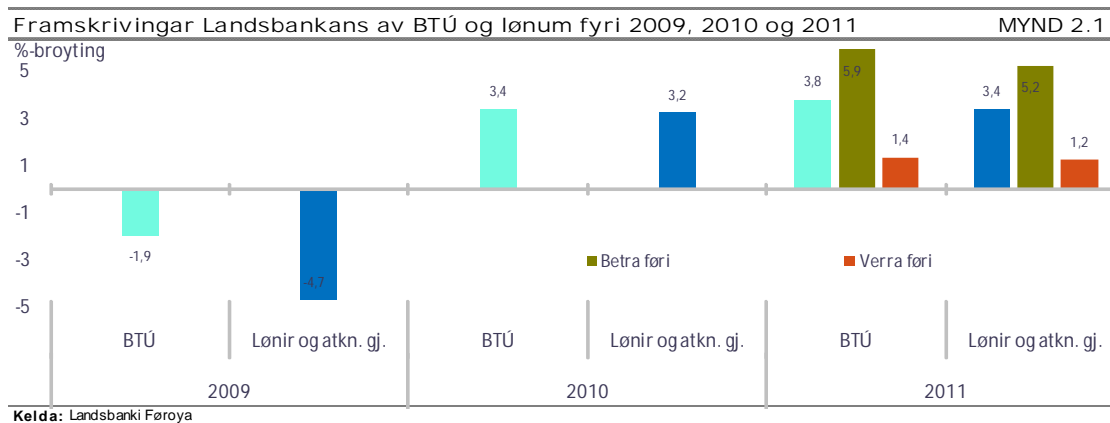
Sum tað sæst í talvuni, er vøkstur í heimsbúskapinum sum heild, og hetta kemst mest av vøkstrinum í Ásia. Nógv stimbraði amerikanski búskapinum hevur eisini havt sína ávirkan.

Tann lánfíggaða nýtslan, sum var so eyðsæð undan kreppuni, er nú at kalla horvin, eisini hjá færoyingum, og nógvastaðni eru fólk farin at spara upp. Serliga í londum, har húsaprísir eru falnir nógv og frívirðið tí minkað, er uppsparingin vaksin, og privata nýtslan minkað. Tá privata nýtslan er stórur partur av búskapinum, kann hetta eisini merkja minni búskaparvøkstur næstu árin. Í fleiri londum hava stjórnir vaksið almennu nýtsluna munandi við ymiskum hjálparpakkum í eini roynd at stimbra eftirspurningin eftir vørum og tænastrum. Hesi tiltøk eru tíðaravmarkað, og óvist er, hvussu búskapargongdin verður, tá almenna nýtslan aftur minkar.

2.3 BÚSKAPARLIG ÚTLIT

2.3.1 Framskrivning av BTÚ

Útlit eru fyri, at BTÚ í leypanði prísnum fall uml. 2% í 2009, og framskrivning av BTÚ fyri 2010 vísir vøkstur á uml. 3%. Verður prísavøkstur uml. 2%, merkir hetta, at færoyski búskapurin realt veksur aftur í ár, hóast vøksturin er lítil. Framskrivningin fyri 2011 vísir nøkulunda sama vøkstur, sum mett verður fyri inniverandi ár. Sostatt tykist búskaparliga afturgongdin at hava verið um ringastu brotasjógvarnar, og hóast ymiskar fortreytir vísa hvør sín veg, verður mett, at útlit eru fyri búskaparvøkstri í ár.

Privata nýtslan, sum vaks nógv frá 2004 til 2007, var óvanliga stór í 2007 og fór so smátt at falla út á heystið sama árið, t.e. áðrenn figgjarkreppan av álvara fór at gera um seg og er síðani fallin bæði nógv og skjótt. Innflutningur til beinleiðis húsarhaldsnýtslu fall ógvuliga nógv í 2009, og hevur nýtslan neyvnan verið so lítil í mun til tøku inntøkuna síðani 1998, tá kreppuárinini enn merktust. Tað er trupult at meta um, hvørt nýtslan er minkað til lægsta hugsandi støði við verandi búskapargongd, men tað verður ikki hildið at vera sannlíkt, at nýtslan minskar enn meira. Treystikanningar hjá Fíggjarmálaráðnum av metingum hjá húsarhaldum um figgjarligu útlitini í ár vísa minni svartskygni í lötuni enn fyri hálvum ári síðani, og lyklatøl benda á sama bógvin, m.a. lutfallið millum MVG-inntøkur og lönir (mynd 2.2). Roknað verður við nýtslurvøkstri samanlagt fyri 2010 og 2011.

Lyklatøl TALVA 2.2

Árlig nominel %-broyting	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
BTÚ	-2,2	3,2	3,1	12,9	5,8	0,5	-1,9	3,4	3,8
Privat nýtsla	4,1	8,1	9,1	9,5	10,2	-8,4	-8,5	3,9	4,0
Almenn nýtsla	5,4	6,2	5,2	3,6	8,2	10,8	1,5	3,1	1,4
Privatar íløgur	61,8	-62,4	68,8	-2,7	2,1	-17,8	-23,7	10,8	17,6
Almennar íløgur	1,9	16,5	-7,7	15,5	12,7	7,2	-0,8	1,4	2,5
Útflutningur	-6,8	-4,3	4,6	12,0	4,3	5,6	-6,0	2,0	4,0

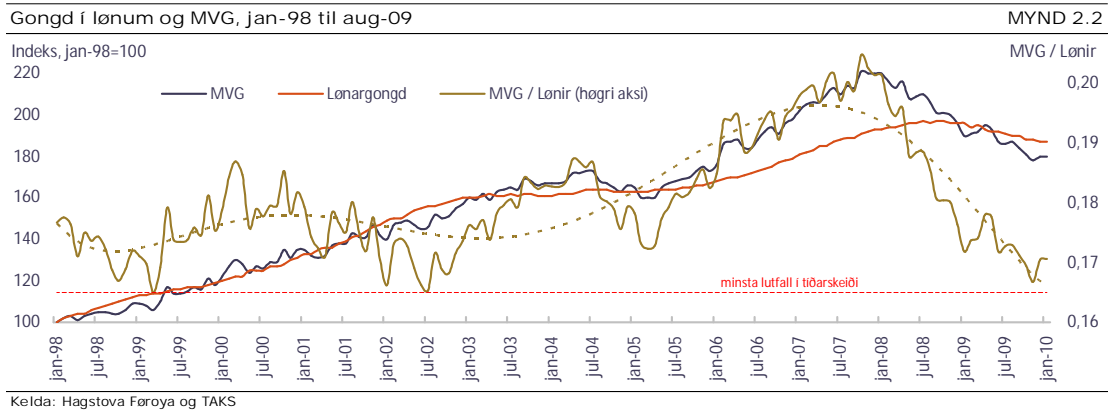
Kelda: Landsbanki Føroya

Almennu nýtsluna er heldur lættari at meta um, av tí at lögtingsins figgjarlóg fyri 2010 er til taks, og kommunurnar hava gjørt sínar figgjarætlanir fyri árið. Breið semja tykist vera um, at útreiðslukarmurin skal verða hildin, og eftir kendu ætlanunum hjá landi og kommunum, verður almenna nýtslan mett at vaksa samanlagt uml. 3% í 2010. Nýtslan hjá landinum veksur 4% og hjá kommununum 1%. Fortreytin til framskrivingina fyri 2011 ásetir almennu nýtsluna at vaksa uml. 1,5% samanlagt.

Privatu íløgurnar hava sveiggjað rættliga nógv tey seinastu árin og eru truplari at meta um. Atgongd til figging, rentulegan og búskaparútlitini hjá fyrirkunnum ávirka hugin hjá privatum fyrirkunnum at gera íløgur. Tað verður mett, at privatu íløgurnar fullu lutfalsliga nógv bæði í 2008 og 2009, men roknað verður við vøkstri í 2010 og 2011.

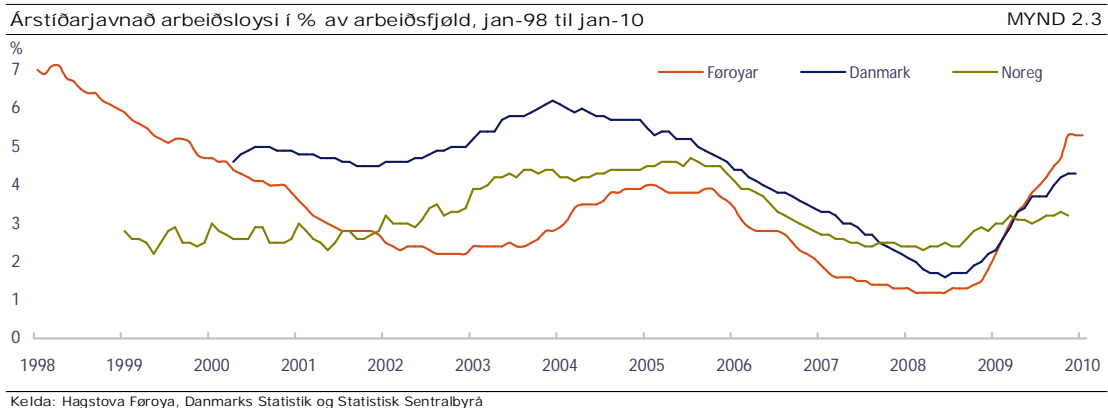
Almennu íløgurnar lækkaðu uml. 1% í 2009 og vaksa millum 1-2% í 2010, harav kommunurnar tykjast at minka sínar íløgur, meðan landið økir sínar. Roknað verður við ílöguvøkstri samanlagt í 2011 á uml. 2,5%.

Samlaði útflutningurin av vörum og tænastrum minkaði 6% í 2009, og hóast trupult er at meta um útflutning, verður ikki væntað, at útflutningsvirðið lækkar meira við verandi útlitum. Mett verður, at útflutningurin veksur 2% í 2010 og 4% í 2011.

2.3.2 Seinasta konjunkturgingin og framskrivingin

Lønartúgjaldir, sum við ávísnum fyrvarnum kunnu tulkast sum eitt mát fyri samlaða virkseimið í búskapinum, hava – roknað sum rullandi árligur summur - verið minkandi síðani februar 2009, og í seinastu uppgjörð fyri januar í ár varð árliga broytingin -4,5%. Og við undantøkum av smærri vinnubólkum, er tað einans innan almennar tænar og alivinnuna, at tað er framhaldandi vøxtur.

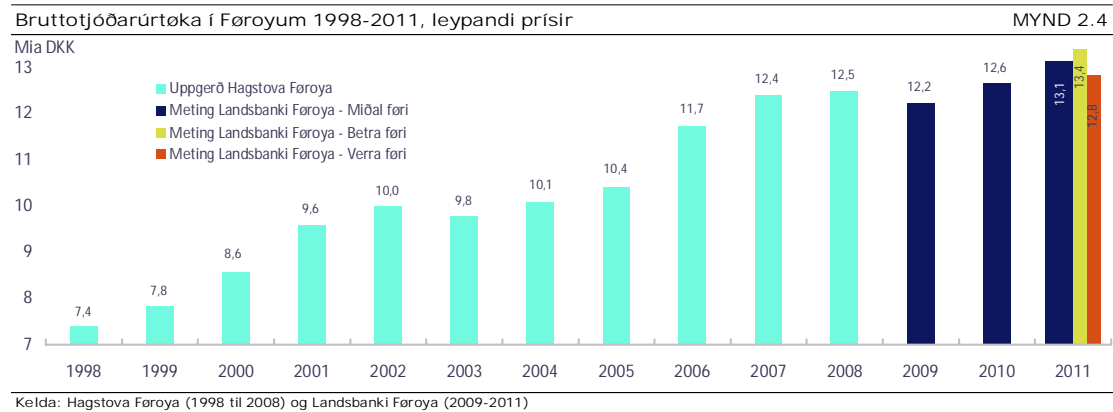

Arbeiðsloysið hevur verið vaksandi gjøgnum alt 2009, og við endan av januar í ár er arbeiðsloysið uppgjørt til 5,6%. Við 3% vøxtstri í BTÚ í leypanði prísnum og kanska 1% í føstum prísnum er tað ikki óvæntandi at síggja ein ávísan trekleika við at seta fólk í fyrítøkunum, og tí kann hugsast, at arbeiðsloysið veksur nakað afturat til kanska 6-7% í miðal fyri 2010.

Økta arbeiðsloysið sæst í flest øllum vinnugreinum, uttan í alivinnu, fíggarvinnu og almenna geiranum. Arbeiðsloysisskipanin hevur eftir lógarbroyting í 2009 vaksið útgjaldið munandi til hvønn arbeiðsleysan. Hetta saman við tí, at arbeiðsloysi eisini er í grannalondunum, kann hugsast at gera, at fráflytingin ikki verður so stór, og at arbeiðsloysið verður nakað størri enn annars. Harafturímóti ger hægri arbeiðsloysisveitingin, at inntøkumissurin verður knappliga so stórir við at gerast arbeiðsleysur. Bæði minni fráflyting, sum gevur fleiri brúkarar, og hægri veiting til hvønn brúkarar mótvirka minking í nýtsluni.

Høvuðsorsakirnar til vøxtur í innlenska eftirspurninginum verða hildnar at vera tað stóra hallið hjá landinum, gongdin í alingini og heldur betri útlit í fiskivinnuni. Tann hægri arbeiðsloysisstuðulin verður hildin at mótvirka, at húsarhaldini fara at minka nýtsluna enn meira, og heldur fer at stuðla uppundir, at eisini húsarhaldini fara at vaksa eftirspurningin

nakað. Hesi viðurskipti fara at mótvirka vøkstri í arbeiðsloysinum. Hesi viðurskipti gera sítt til, at hildið verður, at ársmiðal í 2010 verður uml. 6-7%, sum er nakað hægri arbeiðsloysi enn í 2009.

2.4 TEIR YMSU GEIRARNIR

Hesin parturin av frágreiðingini tekur stutt samanum teir ymsu geirarnar í búskapinum, ið verða hildnir at vera týðningarmiklir fyri samlaðu gongdina og útlitini frameftir.

2.4.1 Tað almenna

Landið Til 2008 hevur tað almenna virkað konjunkturstimbrandi við skattalættum og stórum útreiðsluvøkstri, hóast stóran búskaparvøxtur. Ógvislígi vøxturin í rakstrarútreiðslum í 2008 merkir, at landið hevur virkað beinleiðis økjandi á virkseminum í 2008 og hevur mótvirkað eini niðurgongd í virkseminum.

Í 2009 var virknaðurin frá landinum minni stimbrandi, av tí at rakstrarútreiðslurnar (serliga keyp av vørum og tænastrum) eru skerðar á figgjarætlanini fyri 2009 borið saman við roknskapartøl fyri 2008, meðan hallið veksur, tí at inntøkurnar minka.

Í 2010 er hallið hjá landskassanum væntandi knappar 800 mió. kr. Tær síggjast eisini aftur í samanlagda vøkstrinum í búskapinum, sum verður munandi stimbraður av undirskotinum. Hallið á figgjarlógini var í 2008 og 2009 góðar 650 mió. kr. í miðal. Serliga meirvirðisgjaldið og onnur avgjöld eru minkað nógv síðani 2007.

Lønarútreiðslurnar hjá tí almenna eru vaksnar í 2009 og 2010, og er vøxturin í útreiðslum størri enn vøxturin í skattainntøkum, hóast skattahækkingar eru gjørdar fyri bæði inntøkuskatt og fyri skatt av kapitalvinningi.

Í uppskotinum til figgjarlóg fyri 2010 leggur landsstýrið upp til 778 mió. kr. í halli. Útreiðslur til at reka stovnar vaksa 4%, flytingarútreiðslur vaksa 7% og iløgur vaksa nakað meir. Inntøkurnar vaksa 1%.

Kommunurnar Ymiskt verður, hvussu kommunurnar fara at megna at halda sítt rakstrar- og iløguvirksemi næstu árin. Tórshavnar kommuna verður helst ikki serliga hart rakt av minni skattainntøkum, meðan aðrar kommunur kunnu vænta at fáa víkjandi skattagrundarlag. Lítila skuldin hjá Tórshavnar kommunu ger, at hon kann fara undir stórar verkætlanir, sum virka stimbrandi á búskapin.

Kommunurnar fara sambært fyríbils fíggarætlanartølum at hava netto-útreiðslur (rakstrar- og íløguútreiðslur minus allar ikki-skattainntøkur) á uml. 1.430 mió. kr. og skattainntøkur á uml. 1.340 mió. kr. í 2010. Hetta gevur samlað hall á góðar 90 mió. kr.

Mest sannlíkt hava kommunurnar samanlagt líttá tálmandi til nevtrala ávirkan á konjunkturgongdina í 2010 og helst meiri tálmandi í 2011. Serliga tá ið Tórshavar kommuna verður tikin burturúr, tí fíggarstöðan hjá flestu av hinum kommunum ger, at tær meira ella minni noyðast at tátta í fyri at minka hallið. Hesi undanfarnu árinu hava kommunurnar vaksið bæði rakstrar- og íløguútreiðslur, meðan tær nú í niðurgongd minka íløgurnar.

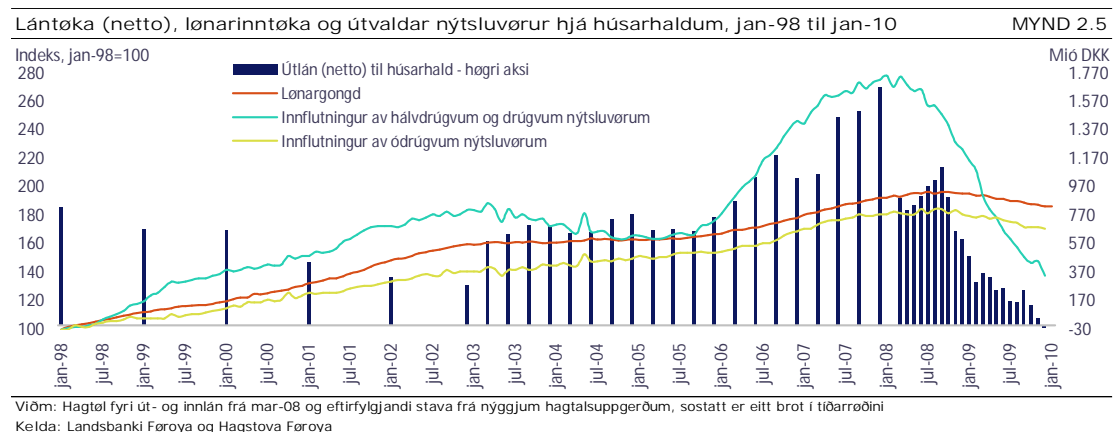
Av tí at kommunurnar eru so ymiskt fyri fíggarliga og hava so ymiska skuldarbyrðu at dragast við, er tað ein stór avbjóðing at fremja fyriskipanir, sum bæði hava fyrilit fyri landsins stýringartøvri sum heild og fyri tørvinum í teimum einstøku kommununum.

Sosialu grunnarnir Sosialu grunnarnir, ALS og AMEG, megna at halda sítt ætlaða virksemlu í 2010 og 2011, og serstakliga ALS kann sannlíkt virka stimbrandi á virksemlu í búskapinum næstu tvey árinu. ALS grunnurin er væl fyri at taka ímóti hækkanði arbeiðsloysinum. Broytingar eru komnar bráðliga, og tí ber illa til at gera aðrar metingar um enn, hvussu nógv ALS-grunnurin fer at rinda næstu árinu.

Við broytingunum í lógini um arbeiðsloysistrygging og arbeiðsávísing, fara útgjaldini úr ALS at vaksa munandi. Útgjaldini vóru í 2009 umleið 155 mió. kr. íroknað fiskavirkisskipanina. Útgjaldingar í 2010 eru mettar til uml. 250 mió. kr., ið er umleið tvífalt so nógv sum inngjaldingar. Hetta styrkir um keypsorkuna hjá arbeiðsleysum og minkar samstundis um óttan at gerast arbeiðsleys, og fær væntandi ta ávirkan, at húsarhaldini økja minni um uppsparingina, enn tey annars høvdu gjørt.

2.4.2 Húsarhaldini

Fleiri viðurskifti hava gingið húsarhaldunum ímóti í 2008 og 2009. Húsaprísirnir vóru hægstir á heysti 2007 og eru síðan fálnir. Saman við øktu lántøkuni hevur prísfallið elvt til, at frívirðið í húsunum er fallið nærum 4 mia. kr. ella um 20%, men frívirðið er framvegis stórt. Partabrøvini, sum føroyingar eiga, og sum húsarhaldini helst eiga ein minni part av, eru samanlagt fallin 68% í marknaðarvirði (uml. 4 mia. kr.) sama tíðarskeið. Óvissan um útlitini í heimsbúskapinum og í pørtum av okkara egnu fiskivinnu er enn stór. Harumframt eru fíggarstovnarnir vorðnir varnari við at økja um útlánini.

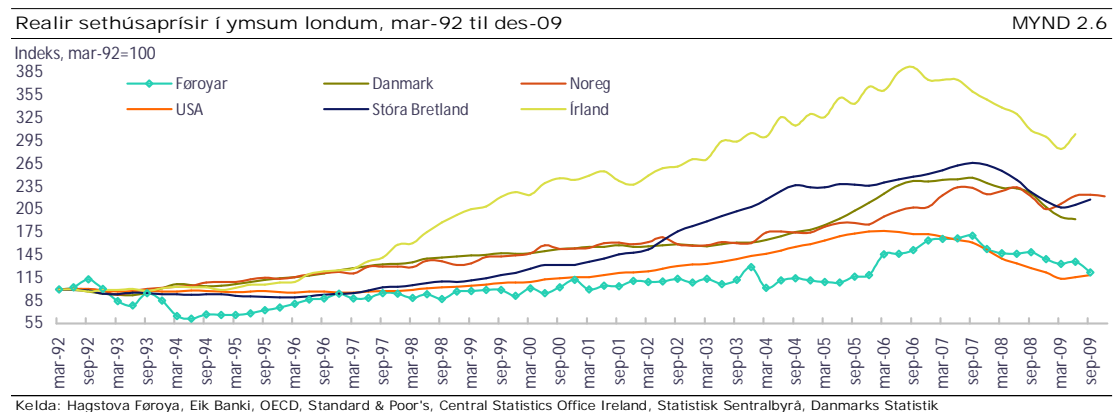
Hetta eru alt viðurskipti, sum gera, at tað ber til at skilja, at húsarhaldini eru vorðin varnari og hava minkað nýtsluna og økt um uppsparingina. Øll hesi neiligu viðurskipti vera tó neyvan varandi. Bústaðarprísirnir fara neyvan at hækka aftur í bræði, men frívirðið er framvegis gott. Fleiri av føroysku listaðu fyrirkonum eru væl fyri fíggarliga, sjálvt um marknaðarvirðið er lágt. Útlit eru tí til, at marknaðarvirðið kann hækka nakað aftur. Rentulegan ella fíggjarkostnaðurin hjá húsarhaldum er lækkað í 2009, meira óvist er, hvat hendir við rentuni í 2010.

Sum lýst við lutfallinum mvg/lønir í mynd 2.2, hava húsarhaldini minkað lutfalsliga nógv um nýtsluna frá heysti 2007 til summarið 2009. Eisini sæst, at nýtslufallið svarar til vøksturinum frá 2005 til 2007. Sambært gongdini í mynd 2.5 hava húsarhaldini minkað nýtsluna av drúgvum og hálvdrúgvum vørum í 2008 og 2009, samstundis sum nettólántøkan er minkað. Innflutningur av ódrúgvum nýtslurvørum fylgir gongdini í lønarinntøkum. Síðan oktober 2008 hava útlánini staðið í stað, meðan innlánini hjá húsarhaldum í peningastovnum eru vaksin. Hetta bendir á, at húsarhaldini sjálvi hava tikið stig til at minka nýtsluna, meira enn tað hevur verið atgongdin til fígging, sum hevur forðað vøkstri í nýtsluni.

Í treystikanningunum hjá Fíggjarmálaráðnum viðvíkjandi húsarhaldunum sæst, at gongdin í væntanum hjá húsarhaldum samsvarar heilt væl við gongdina í nýtsluni, sum lýst omanfyri. Tí kann ikki vera heilt burturvið at leggja dent á, at dapurskygnið hjá húsarhaldum um útlitini tykist at minka í seinastu kanningunum.

Føroysk húsarhald eru í altjóða sammeting væl fyri fíggarliga. Virðið á sethúsum hækkaði nógv frá 2005 til 2007 og er síðan fallið aftur, men tykist ikki at hava verið so yvirmett sum aðrastaðni (sí mynd 2.6), og tykist tí ikki at hava fyri neyðini at falla so nógv meira. Skuldin hjá húsarhaldum er væl minni í Føroyum (75% av BTÚ) enn t.d. í Danmark (111% av BTÚ).

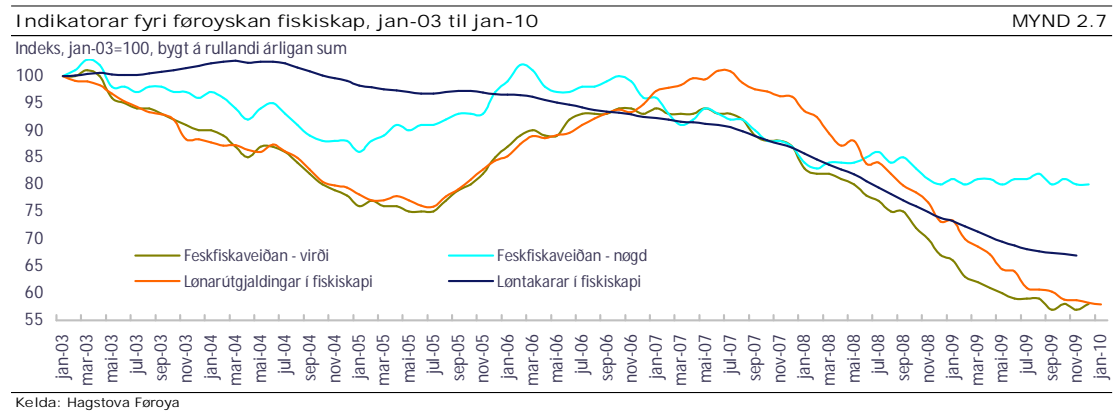
Samanumtikið er grund tí til at halda, at húsarhaldini fara at vera trygg við eina nýtslulegu, sum er eitt vet hægri enn tann verandi.

2.4.3 Tilfeingisvinnurnar

Til ber at byta tilfeingisvinnurnar í fyra bólkar, ið allir virka undir ymsum fortreytum til ymsar tíðir. Tilfeingisvinnurnar kunnu bytast í botnfiskiveiðu undir Føroyum, botnfiskiveiðu á fjarleiðum, fiskiveiðu eftir uppsjóvarfiski og alivinnu.

Av hesum fyra bólkum hava tveir teirra - botnfiskiveiðan kring Føroyar og uppsjóvarvinnan - tað trupult í lýtuni, orsakað av stoytum uttanífrá og orsakað av viðurskiptum av meira bygnaðarligum slag. Botnfiskiveiða á fjarleiðum og alivinnan geva hinvegin gott og støðugt íkast til búskapin í lýtuni.

Botnfiskiveiða undir Føroyum Raksturin serliga hjá línufлотanum, lemma- og partrolarunum, ið royna undir Føroyum, er nógv tyngdur av lágum fiskaprísimum umframt vánaligum fiskiskapi. Árin frammanundan vóru tað serliga høgir orkukostnaðir og vánaligur fiskiskapur, ið tyngdu um raksturin.

Sum tað sæst á mynd 2.7 hevur veiðan í virði og nøgd verið minkandi í fleiri ár. Nú er líkt til, at ein lítil vend er komin í. Enn er ov tíðliga at siga, hvørja ávirkan hetta fær, men sum heild eru positiv útlit fyri botnfiskiveiðuna. Í øllum førum eru útlitini batnað nakað.

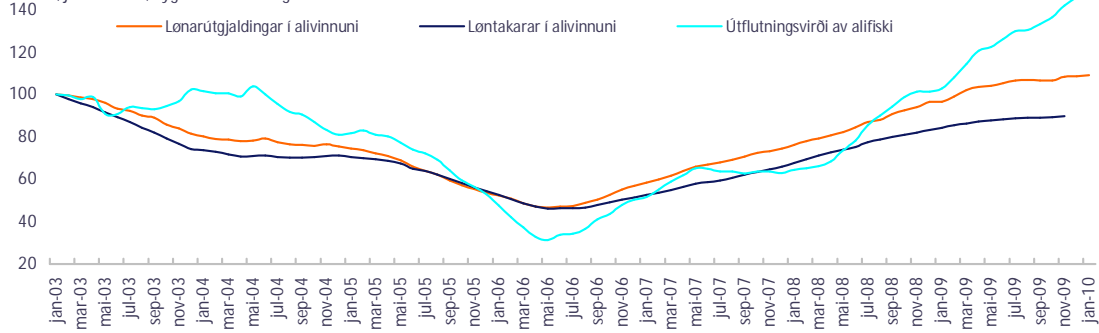
Botnfiskiveiða á fjarleiðum Hesin parturin av fiskivinnuni gevur sum víst á omanfyri gott og støðugt íkast til føroyska búskapin í lýtuni. Royndin eftir toski og hýsu í Barentshavinum tykist sambært ICES at vera á burðardyggum stigi, og útlitini tykjast vera støðug frameftir. Framleiðslan verður væntandi nakað betri í 2010 í mun til tey bæði undanfarnu árin. Fiskaprísirnir hava tyngt um raksturin nú í 1-2 ár, meðan oljuprísir hinvegin eru lækkaðir og hava bøtt um raksturin. Ábendingar eru nú um, at fiskaprísirnir hækka aftur, tó at teir hækka úr lágum prísi.

Uppsjóvarvinna Framleiðslan í uppsjóvarvinnuni er minkað munandi, serliga av tí at svartkjaftakvotan minkaði so nógv í 2009 og minkar 8,5% í 2010 eftir nýggju avtaluni millum strandalondini. Trupulleikin í uppsjóvarvinnuni er eisini av bygnaðarligum slag, við tað at svartkjaftastovnurin í mong ár hevur verið ov hart troyttur, soleiðis at neyðugt nú var at minka kvoturnar ógvisluga til tess at verja stovnarnar.

Stovnsrøkt við uppsjóvarstovnunum er eitt sindur torfør, við tað at stovnarnir flyta nógv samanborið við aðrar stovnar. Tískil er trupult hjá londunum at semjast um ein felags og haldfóran fiskivinnupolitikk yvir longri tíð, við tí úrsliti, at heildarroyndin hjá øllum londum gerst í meira lagi afturímóti lívfrøðiliga ráðgevingini.

Svartkjaftakvotan fall nógv í 2009 (uml. 53%) og minkar 8,5% í 2010. Kvoturnar av norðhavssild minka nakað í 2010 (10% minking). Viðvíkjandi makrelfiskiskapinum vuku kvoturnar góð 33% í 2009, men óvissa er um fiskiskapin í ár. Møguliga fer at bera til at fáa meiri virðisøking úr hesum tilfeinginum hereftir. Lodnan er vanlig týðningarmikil, men trupult er at meta um útlitini, og nøgdin verða mettar óstøðugar.

Indeks, jan-03=100, bygt á rullandi árliagan sum

Kelda: Hagstova Føroya

Alivinna Jaliga gongdin í alivinnuni heldur fram, í øllum førum kann staðfestast, at síðani á sumri 2006 hevur bert gingið ein veg. Serliga útflutningsvirðið er vaksið nógv, og tað styrkir eisini ta fatan, at kapasitetsmarkið í alivinnuni er um at verða rokkið. Tað verður trupult hjá alivinnuni at vaksa nógv meira, men samstundis er tað í stóran mun alivinnan, ið slóðar fyri búskaparvøkstri í Føroyum í 2010 og 2011. Metingarnar fyri alivinnuni eru í miðal á einari góðari leið, serliga tá ið ræður um prísir, tí útboðið av serliga laks fellur, og hetta skyldast støðuna í Kili. Tøkan í 2010 er tó minkað eitt vet í mun til 2009. Í nøgd er minkingin eini 20%, og roknað verður ikki við, at útflutningsvirðið verður hægri í 2010. Men væntandi veksur tøkan aftur í 2011 og í 2012 og útflutningsvirðið hækkar væntandi eisini.

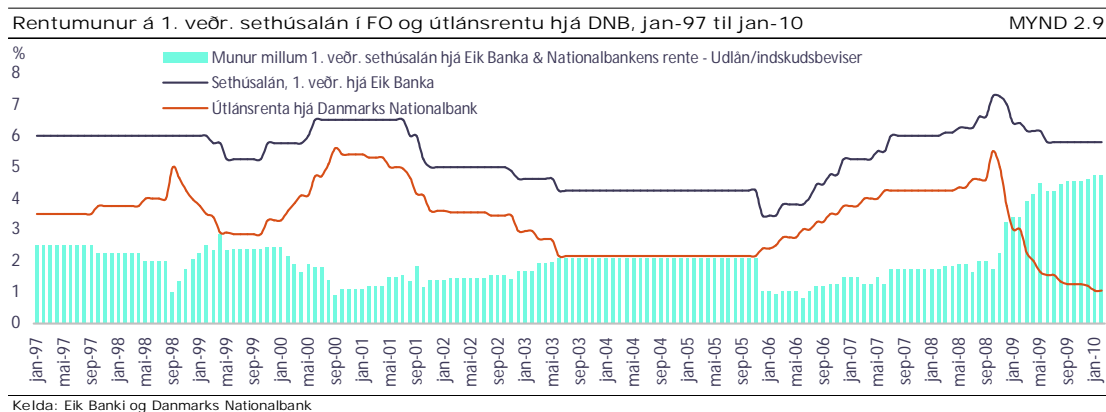
Arbeitt verður miðvíst við at økja um framleiðsluna. Ítøkiligar kanningar verða gjørdar fyri at økja um kapasitetin. Millum annað verður kannað, um til ber til at ala á harðbálnari økjum. Hetta verður mettt at kunna økja um potentialið, men hetta er tó langt frá vist við verandi vitan.

Samanumtikið um tilfeingisvinnurnar Samanumtikið eru tekin um, at framleiðslan í besta føri verður tann sama ella eitt vet meiri næstu 1-2 árin samanbórið við 2008 og 2009. Lágir fiskaprísir og høgir oljuprísir tyngdu nógv um raksturin í 2008 og 2009. Oljuprísirnir eru væl lægri enn í 2008, og fiskaprísirnir eru hækkaðir nógv umkring ársskið 2009/10. Tí hevur veiðuflothin munandi betri útlit nú enn undanfarið, um bert prísirnir kunnu halda sær.

2.4.4 Fíggjargeirin

Rentustigið hevur seinastu tíðina verið met lág í londunum kring okkum. Tjóðbankar kring heimn hava lækkað stuttu renturnar munandi, og eingi tekin eru enn um, at renturnar fara at hækka í 2010. Útlánsrenturnar í føroysku peningastovnunum eru nakað væl hægri enn somu rentur í eitt nú Danmark, og hetta hevur eisini ávirkað somikið, at partur av sethúsaskuldini er fluttur yvir í realkredittfígging. Henda fígging tryggjar føroysku peningastovnum vinning umvegis ómaks- og veðgjaldið og hetta gevur peningastovnunum økt gjaldføri, sum kann nýtast til at rinda skuld til aðrar bankar ella til at læna út.

Bankapakkarnir hava gjørt støðuna hjá peningastovnunum tryggari og betri. Peningastovnarnir skylda 4,1 mia. kr. til fíggjarstovnar uttanlands. Hetta er væl minni samanbórið við undanfarið ár. Mett verður ikki, at tað verður trupult at endurfíggja hesa skuldina tey fyrst komandi árin, m.a. tí at teir kunnu fáa ríkisveðhald gjøgnum bankapakkarnar.

Fíggarstöðan hjá peningastovnunum er ekki broytt nógv í stödd samanlagt frá mars 2008 til desember 2009. Útlánini eru minkað uml. 1 mia. kr., meðan ognin av lánsbrøvum o.ø. er økt 2 mia. kr. Á skuldarsíðuni eru innlánini økt 0,5 mia. kr., útgivin skuldarbrøv eru økt 2,5 mia. kr., og skuldin til fíggarstovnar (uttanlands) er minkað 1,7 mia. kr. Útlánini hjá peningastovnunum eru m.a. minkað hesa tíðina, tí at sethúsalán eru umfíggað til realkreditlán.

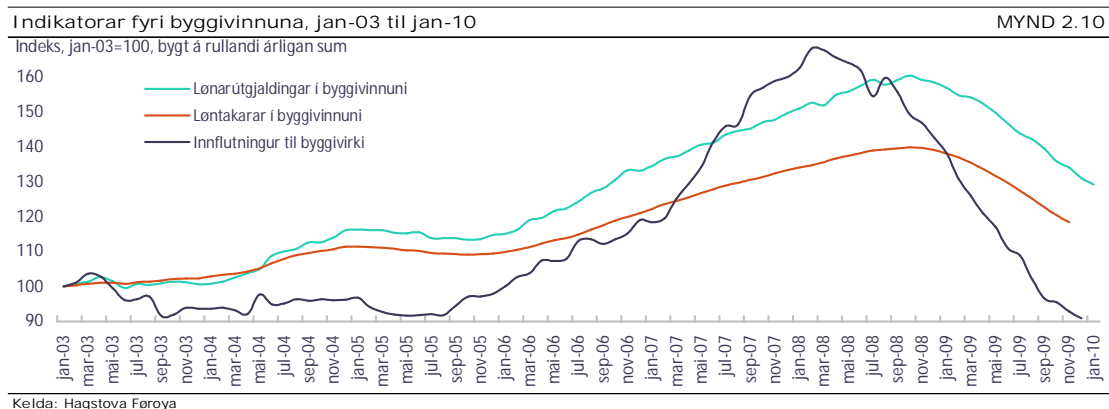
Sostatt sær tað út til, at atgongdin til fígging verður kanska ikki nøkur forðing fyri at fígga íløgur og rakstur hjá vinnulívi og húsarhaldum fyrst komandi ári.

2.4.5 Aðrar vinnur

Hetta eru framleiðslu- og tænastrávir, sum ikki eru nevndar omanfyri, men sum tilsamans fevna um stóran part av samlaðu virðisøkingini í føroyska búskapinum.

Fiskavirking Broytingar hava seinastu tíðina verið at sæð innan Fiskavirking. Virkini gerast færri fyri at fáa lönandi rakstur. Stór óvissa tykist at galda fyri henda partin av vinnulívinum, tí bæði atgongdin til fígging og rávørutilgongdin tykjast framvegis at avmarka framleiðsluna, hóast tekin eru um batar í mun til í 2008.

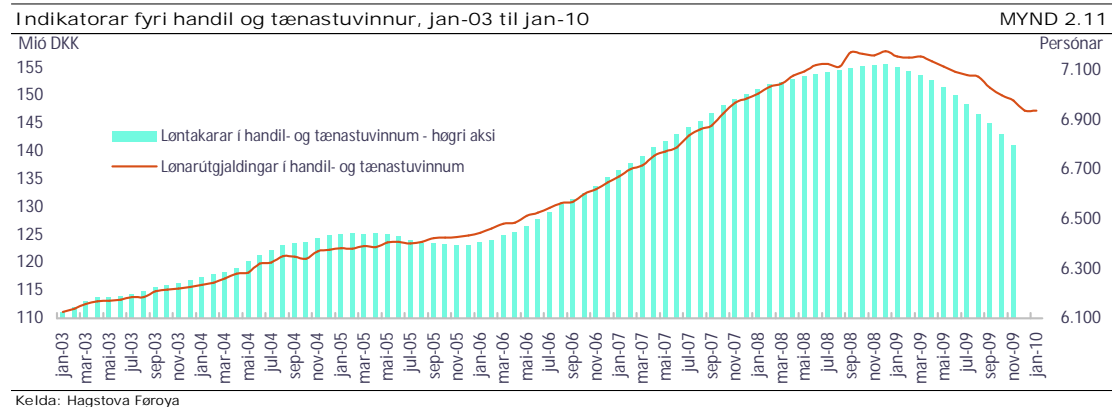
Sum heild er trupult at gera metingar um restina av 2010 og 2011, men tað eru tekin um, at umskipanir innan framleiðsluna eru til frama fyri framleiðsluna sum frá líður.

Byggivinnan Gongdin í byggivinnuni er ikki nógv broytt síðani seinastu konjunkturfrágreiðing. Vónirnar tykjast tó vera batnaðar nakað sambært seinastu treystikanningum. Broyttu fortreytirnar gera framvegis sína ávirkan galdandi frá stöðuni fyri fáum árum síðani. Tað verða í alstóran mun almennar verkætlanir, sum fara at gera

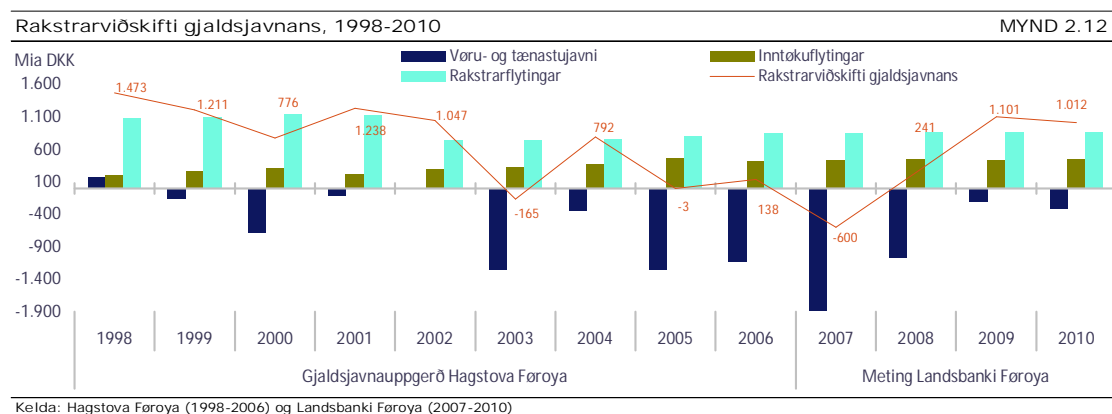
av, hvussu verður við byggivinnuni. Fleiri tílikar verkætlanir eru fráboðaðar, m.a. at byggja út flogvøllin og Tórshavnar kommuna ætlar at fara undir fleiri stórar verkætlanir.

Verkætlanir í vinnuni hava ikki verið væl stýrðar seinastu árin. Somikið nógv av virkseimi hevur verið, at nógvar smáar fyrítøkur hava eisini havt um hendi stórar verkætlanir, sum hevur merkt, at stýringin og effektiviteturin í vinnuni hava ikki verið góð. Effektiviteturin í byggivinnuni kann tí fara at batna næstu árin, um byggifyritøkur verða størri og hava neyðugan umsitingarførleika. Tað er eisini væntað, at størri eindir fara at síggjast í byggivinnuni. Serliga tá ið hugsað verður um, at kappingin frá útlenskum byggifyritøkum harðnar.

Handils- og tænastruvinnurnar At privata nýtslan er minkað, hevur havt stóra ávirkan á handils- og tænastruvinnuna. Eftir fleiri ár við ovurstórari nýtslu, fall nýtslan nógv í 2008 og 2009, og hetta merkt enn. Tekin eru um, at goymslurnar ikki fara at minka meira og íløgurnar kunnu hugsast at fara at vaksa nakað, men tó ikki á sama stig sum fyri nøkrum fáum árum síðani.

Eftir konjunkturbarometrinum at døma eru vánirnar ikki eins daprar og áður. Hetta stuðlar undir heildarmetingina, at búskapurin í sínari heild er á einum vegamóti, hóast tað er trupult at siga nágreiniliga, nær verulig vend kemur í.

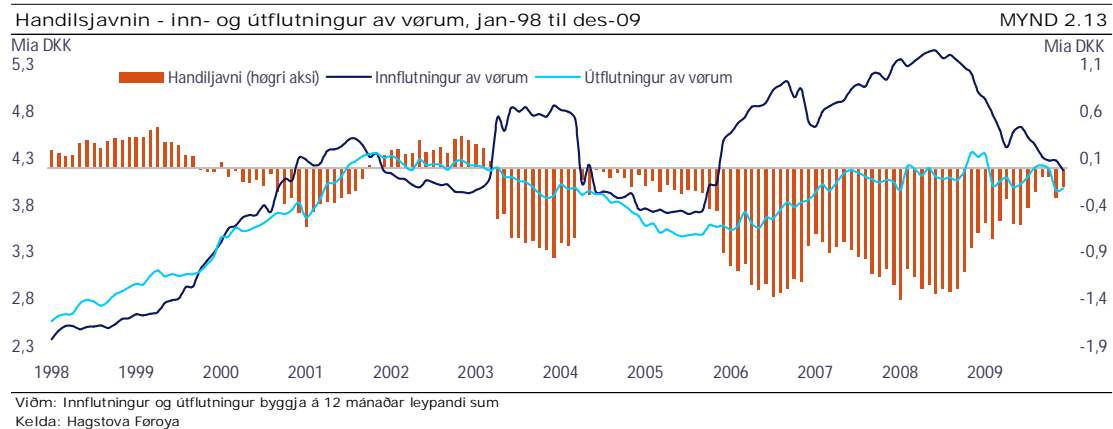

2.4.6 Útlendið

Umframt handilsjavnan fevnir gjaldsjavnin um handil av tænastrum og um flytingar til lond og úr útlondum. Óvissan er stór í hagtølunum um føroyska gjaldsjavnan, og nýggjasta uppgærdin er fyri 2006. Tølini skulu tí lesast við ávisum fyrivarni.

Sambært uppgerðunum hjá Hagstovu Føroya vóru avlopini stór í miðal árinum 1998-2006, sí mynd 2.12. Tølini fyri 2003 og 2005 eru nógv ávirkað av, at tvey stór skip vórðu innflutt tey árinum, meðan 2006 er merkt av, at kredittfíggið nýtsla av álvara tók dik á seg tað árið. Innflutningurin av drúgvum og hálvdrúgvum nýtsluvørum og av tilfari til byggivinnuna vaks ógvisluga tað árið, og hetta gav stórt hall á handilsjavnanum.

Hallið á handilsjavnanum í 2007 táttaði í 1,5 mia. kr., sum er tað størsta, ið er skrásett í Føroyum. Í 2008 var hallið á handilsjavnanum góðar 700 mió. kr. Avlopið á gjaldsjavnanum var í 2008 mest sannlíkt á stødd við avlopið í 2006. Avlopið í 2009 verður helst nakað størri at døma eftir seinastu gongdini í inn- og útflutningi, við tað at innflutningurin er fallin meira enn útflutningurin. Handilsjavnin er í 2009 uppgjørdur til hall á góðar 200 mió. kr.

Avlopið í 2010 minkar helst nakað, men mest sannlíkt verður minkingin ikki stór. Vøru- og tænastráttjavnin eru næsta í javnvág, men er tó vaksin nakað síðani 2009. Sveiggini á vøru- og tænastráttjavninum síðani serliga 2007 eru rættiliga ógvislig, og tað stendst eisini av, at stór skip eru innflutt einstøk ár, men tað er einki yvir at dylja, at privati innflutningurin er minkaður munandi seinastu tvey árinum, og nýggjastu tølini benda á, at minkingin stendur við. Tó er neyvan sannlíkt, at hetta verður gongdin í longri tíð.

At døma eftir hagtølunum er við øðrum orðum avlop á gjaldsjavnanum, hóast almenni geirin hevur stór hall í løtuni. Í tann mun gjaldsjavnahagtølini eru eftirfarandi, merkir hetta, at privati geirin samantaldur, t.e. vinnan og húsarhaldini, hevur stórt avlop og økir nógv um uppsparingina. Hóast stóra óvissu eru tøl sett á rakstrarviðskifti gjaldsjavnans fyri árinum 2007–2010 (mynd 2.12).

PARTUR 2

GREININGAR AV OG VIÐVÍKJANDI FÍGGJARPOLITIKKINUM

3. SØGU- OG STØÐULÝSING AV FÍGGJARPOLITIKKI

Staðfest verður í hesum kapitli, at fíggjarpolitikkurin mest hevur verið konjunkturviðgangandi seinastu 30 árin. Lítil fíggjarpolitisk samskipan hevur verið millum land og kommunur, sum kundi styrkt fíggjarpolitikkin sum amboð. Amboðið tykist tó at muna heldur lítið móti stóru stoytunum, sum koma umvegis útlánsvirksemið hjá fíggjarvinnuni.

Ymisk inntøku- og útreiðslusløg hava ymiska ávirkan á búskaparvæksturin og tí sum frá líður á inntøkugrundarlagið hjá tí almenna. Kost-nyttu-kanningar hava higartil verið gjørdar viðvíkjandi samferðsluútlögum, men kundu eisini verið nýttar at meta um aðrar útreiðslur og inntøkur hjá tí almenna.

Konjunkturviðgangandi fíggjarpolitikkur í talvu 3.1 er dømi um tíðarskeið við uppgangandi konjunkturstoyti frá fíggjarvinnuni. Í talvuni sæst, at peningastovnarnir fyrst í 80-árunum fóru undir ógvísigan kredittvækstur. Við árslok 1989 vóru útlánini nærum 5-faldað í mun til útlánini við árslok 1980.

Ár	Vækstur í innanlands útlánum hjá føroysku peninga-stovnunum	Vækstur í rakstrar- og løguútreiðslum lands- og statskassans	Nýggj landskassaveðhald	BTÚ
1981	263	169	52	2.946
1982	509	159	444	3.452
1983	466	189	221	4.196
1984	728	358	197	4.551
1985	814	158	257	5.099
1986	1.200	31	566	5.837
1987	1.894	160	239	6.372
1988	998	988	354	6.882
1989	766	382	225	6.023

Viðm: Mánaðarjavnar hjá peningastovnunum; Árbøkur hjá ríkisumboðnum og landskassaroknskapir fyri tíðarskeiðið 1980-89. Roknskaparið hjá landskassanum gekk fram til 1985 frá og við øðrum ársfjórðingi til og við við fyrsta ársfjórðing árið eftir

Kelda: Gjaldstovan, Fíggjarmálaráðið og Hagstova Føroya

... í 80-árunum Myndugleikarnir gjørdur ikki stórvegis fyri at loysa konjunktur-trupulleikarnar í 80-árunum, sum vístu seg sum stór gjaldsjavnahall og undirskot av innlendskari arbeiðsmegi. Í 1986-87 varð tó roynt at avmarka innlenska eftirspurningin við at leggja avgjöld á olju o.a. Samstundis var toluligt tamarhald á útreiðslunum hjá landinum og statinum undir einum. Táttingin hevði tó lítlan týdning aftur ímóti økta eftirspurninginum, sum varð realiseraður við kredittvækstrinum hjá fíggjarstovnunum. Landsstýrið virkaði tó móti egnu roynd síni at tálma eftirspurninginum við at lata út nýggj veðhald í stórum.

Samanumtikið var, sum talva 3.1 gevur ábendingar um, fíggjarpolitikkurin konjunkturviðgangandi øll 80-árin; úrslitið var áhaldandi hall á gjaldsjavnanum og undirskot av innlendskari arbeiðsmegi í mun til eftirspurningin.

... í 90-árunum Fíggjarpolitikkurin var eisini viðgangandi í 90-árunum, men nú við konjunkturgongd øvugta vegin. Tí samstundis sum fíggjarstovnarnir gjørdust varnir í útlánspolitikki sínum, fóru land og kommunur undir skattahækkingar og

útreiðslurskerjingar. Hetta sást aftur sum stór og áhaldandi avlop á gjaldsjavnanum og avlop av arbeiðsmegi í mun til eftirspurning.

... og í 00-árunum Talva 3.2 gevur ábendingar um, at søgan endurtekur seg í tíðarskeiðnum frá 2000 og fram. Fíggjarstovnarnir fara undir stóran kredittvøkstur, meðan landið letur skattalættar og veksur útreiðslur sínar. Ilt er at síggja, at landsmyndugleikarnir við fíggjarpolitikkinum skuldu megnað at javnað út virknaðin frá kredittvøkstrinum í t.d. árunum 2006 og 2007, tá ið útlánini vuku ávikavist 2,4 mia. kr. og 5,1 mia. kr. Hinvegin varð eingin roynd gjørd at javna út konjunkturgongdina, tvørturímóti.

Kredittvøkstur og fíggjarpolitikkur 2000-2009, mió. kr.				TALVA 3.2
Ár	Vøkstur í innanlands útlánnum hjá føroysku peninga-stovnunum	Vøkstur í rakstrar- og løguútreiðslum og statskassans	Nýggj landskassa-veðhald	BTÚ
2001	865	310	156	9.586
2002	653	221	359	9.995
2003	440	-39	101	9.780
2004	100	-44	135	10.091
2005	740	26	70	10.398
2006	2.414	435	260	11.738
2007	5.102	317	381	12.412
2008	353	-39	389	12.474
2009	-197	-274	-125	12.235

Viðm: ML-hagtøl frá føroysku peningastovnunum fyri 2003 og fram. Tøl aftur til 2000 eru mett av landsbankum ut frá mánaðarjavnafráboðanum frá føroysku peningastovnunum til Tjóðbanka Danmarkar. Fráboðanarskipanin varð niðurløgd í 2003
Kelda: Gjaldstovan, Fíggjarmálaráðið, Hagstova Føroya og Landsbanki Føroya

Fíggjarpolitiskar ábøtur Hákonjunktururin í 1980-árunum og kreppan fyrst í 90-árunum fingi lögting og landsstýri at ásanna, at tørvur var á at styrkja ymsar stovnar og skipanir, sum høvdu við búskaparpolitikkin at gera. Dømi um týðningarmiklar ábøtur eru hesar:

- Stýrisskipanarlógin, sum setti munandi greiðari og strangari reglur fyri landsins fíggjarstýring
- ALS og AMEG, sum uttan fíggjarlógar- ella aðra politiska viðgerð eru við til at javna út búskaparsveiggini
- Lógarverkið viðvíkjandi landsbankanum, sum hevur við sær almenna gjaldoyragoymslu, sum í stóran mun hevur verið plaserað uttanfyri Føroyar; umframt hetta hevur lógarverkið havt við sær betri skotbrá hjá landsstýrinum saman við landsbankanum at fyrireika lántøku fyri landskassan
- Roknskapar- og leiðslukunningarskipanin hjá Fíggjarmálaráðnum og Gjaldstovuni, sum tryggja munandi betri gjøgnumskygni og grundarlag undir játtanar- og nýtstýring enn skipanin, sum nýtt varð fram til 1996. Lík skipan er í 2010 tikin í nýtstýring í kommunala geiranum, og er við hesum sterkt tøkniligt grundarlag undir neyvari fíggjarpolitiskari samskipan millum land og kommunu
- Nýggja játtanarskipanin, sum eftir øllum at døma fer at hava við sær neyvari fíggjarstýring hjá stovnum undir landinum. Í nýggju játtanarskipanini eru styrktar reglur fyri fíggjarlógartilgongdina, umframt reglur, sum áleggja landsstýrinum at gera neyva fíggjarætlan fyri fleiri ár fram í tíðina.

Fíggarpolitisk samskipan millum land og kommunur Kommunali geirin hevur seinastu 15 árin í vavi svarað til millum 11% og 13% av búskapinum, roknað sum lutfall millum kommunalu skattainntøkunar og bruttotjóðarúrtøkuna. Sjálvfylgja skuldi tí verið, at reikað varð fyri neyvari samskipan av fíggarlóg og kommunalu fíggarætlanunum í sambandi við fíggarpolitiskan málsetning um at javna út búskaparsveiggj. Soleiðis hevur tó ikki verið higartil, hóast okkurt átakið hevur verið roynt. Talva 3.3 vísir gongdina í útreiðslum og inntøkum hjá kommunum.

Íløgusamskipan slept í 2005 Í tíðarskeiðnum 1998 til 2005 varð roynd gjørd at samskipa eftirspurningin hjá landi og kommunum umvegis kommunala íløguvirksemið. Í 2005 slepti landsstýrið royndini at samskipa íløgueftirspurningin hjá landi og kommunum. Hetta var óheppið. Rættari hevði verið, at nytt stórri orku at fáa slíka fíggarpolitiska samskipan at virka.

Útreiðslur og inntøkur hjá kommunum								TALVA 3.3	
Mio DKK	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
Nettorakstur og lögur	704	703	860	968	1.128	1.080	1.264	1.478	1.708
Vøxstur í %	25	0	22	13	17	-4	17	17	16
Skattainntøkur	1.024	1.089	1.150	1.143	1.167	1.219	1.361	1.493	1.452
Vøxstur í %	9	6	6	-1	2	4	12	10	-3

Kelda: Hagstova Føroya

Sum nevnt eru játtanarreglur og KT-skipan nú mentar, sum hava við sær haldgott talgrundarlag at samskipa inntøkur og útreiðslur hjá landi og kommunum.

Fíggarpolitiska ávirkanin Sagt verður, at fíggarpolitikkur er stimbrandi, um almennu útreiðslurnar eru stórri enn inntøkurnar og øvugt. Henda lýsingin er vegleiðandi, men ikki nøktandi, tí samansetingin av almennum inntøkum og útreiðslum hevur eisini týdning fyri, hvussu eftirspurningur og búskaparvøxstur laga seg. Ein neyvari lýsing av ávirkanini frá fíggarpolitikkinum eigur tí at taka atlit at ymsu sløgnum av inntøkum og útreiðslum hjá tí almenna.

Ymisk politisk mál tengja seg at ymsu inntøkunum og útreiðslunum hjá tí almenna. Talan kann vera um útbúgvingarpolitik, heilsupolitik, eldrapolitik og so framvegis. Eftirspurningsávirkanin frá inntøkum og útreiðslum á øllum hesum økjum undir einum er tað, ið vit nevna fíggarpolitikk ella fíggarpolitisk ávirkan.

Bygnaðarlig tiltøk Broytingar av inntøkum og útreiðslum innan nevndu politik-øki verða harafturat stundum sundurgreinað í bygnaðarlig tiltøk og tiltøk, sum ikki eru bygnaðarlig. Við bygnaðarlig tiltøk kunnu vit skilja broyttar karmar, sum galdandi eru fyri ymsar marknaðir, og sum grundleggjandi ávirka atferðina hjá teimum, sum koma við ella koma eftir vørum og tænaðum á hesum marknaðum.

Dømi um bygnaðarligt tiltak kundi verið, at tað almenna minkar inntøkur sínar frá lønarskatti og í staðin útvegar sær samsvarandi inntøkur við at selja fiskirættindi soleiðis, at prísurin sleppur at laga seg til útboð og eftirspurning eftir hesum rættindum. Vit kunnu hugsa okkum, at lækkaði lønarskatturin fyrsta árið fult út verður mótsvaraður av øktum tilfeingisinntøkum. Sum frálíður er sannlíkt, at hendan broytingin hevur búskaparvøxstur við sær, og hervið eisini stórri inntøkur til tað almenna. Hetta tí at lækkaður lønarskattur økir útboðið av arbeiðsmegi, samstundis sum marknaðarligur prísur á fiskirættindum hevur við sær minkaða binding av kapitali í óneyðugan veiðukapasitet.

Rættast man vera at rokna við, at allir teir ymsu postarnir á almennu búskettunum so ella so kunnu hava bygnaðarlígan týðning fyri búskapin og búskaparlígan vøxtur. Ymisk sløg av inntøkum og útreiðslum virka á ymiskan hátt á nýtluhug og framleiðsluevni.

Kost-nyttu-kanningar Tá ið virkast skal fyri konsolideringsætlan fyri tað almenna, er tískil neyðugt at kanna eftir, hvørji árin eru á búskaparvøxturin, ið standast av ymsum inntøku- og útreiðslutøkum. Har tað letur seg gera, eiga inntrivini - bæði á útreiðslu- og inntøkusiðuni - at verða vígað við kost-nyttu kanningum, og sum hava til endamáls at vísa á tey tiltøkini, sum hava frægasta búskaparvøxturin við sær.

4. FÍGGJARPOLITISK REGLUVERK

Her verður lýst í stuttum, hvussu figgjarpolitisk regluverk kunnu stuðla uppundir, at tað almenna rekur ein skilagóðan og haldfóran figgjarpolitikk. Eisini verður lýst, hvørji atlit eru at taka, tá ið tílík regluverk verða sett í gildi.⁷

Stig ið kunnu takast framyvir Regluverkið kring figgjarpolitikkin í Føroyum er ment seinastu árin, m.a. við játtanarlógini, nýggju roknskaparkunngerðini og kunngerðini um roknskaparverk kommunanna o.til. Við hesum týðandi framstigum eru fortreytirnar til staðar fyri, at tað almenna kann føra ein meira samanhangandi figgjarpolitikk við samskipan av figgjarætlanum hjá landi og kommunum. Framhaldandi stig sum kunnu verða gjørd fyri at tryggja, at tað verður enn meiri fullfíggað. T.d. eru ikki krøv um, at

- Fíggjarætlanir hjá landi og kommunum verða samskipaðar við útreiðslu- og íløgukarmum nøkur ár fram í tíðina
- Javnvág skal vera í rakstrinum hjá tí almenna yvir eitt hóskandi áramál
- Óvæntaðar ella óvanligar inntøkur hjá landi ella kommunum heilt ella lutvíst skulu í búskapargrunn ella verða nýttar at niðurrinda skuld við
- At politiska skipanin setir sær greið mál fyri, hvussu stór skuldin hjá tí almenna í mesta lagi má vera yvir eitt hóskandi tíðarskeið

Flestu framkomin lond hava sett í gildi regluverk kring figgjarpolitikkin hjá tí almenna.⁸ Regluverkið kring figgjarpolitikkin í Føroyum er, sum nevnt omanfyri, ment seinastu árin.

Við framstignum í regluverkinum kring føroyska figgjarpolitikkin seinastu árin eru fortreytirnar til staðar fyri, at tað almenna kann føra ein skipaðan figgjarpolitikk við samskipan av figgjarætlanum hjá landi og kommunum.

Fortreytir við regluverki fleiri atlit eru at taka, tá ið lond seta í gildi tílík regluverk. Fíggjarpolitisk regluverk eiga at verða tillagað til búskapin og eiga at vera so mikið smidlig, at atlit kann takast at búskaparstöðuni, t.d. tá ið óvæntaðir stoytir raka búskapin. Í øðrum lagi er neyðugt, at ávísar bindingar eru í regluverkinum, skal eitt tílíkt regluverk hava ávirkan á rikna figgjarpolitikkin.

Til tess at fáa tílík regluverk at virka á besta hátt eiga tey at vera einföld og lætt at skilja. Harafturat er umráðandi, at kommunali geirin er fevndur av regluverkinum, umframt at ásetingar um, at óvæntaðar og óvanligar inntøkur skulu í búskapargrunn ella verða nýttar at niðurrinda skuld við, í fleiri førum kunnu vera skilagóðar.

⁷ Kapittulin tekur samanum niðurstøður í [1], [17], [25] og [27].

⁸ Í fylgiskjali A er eitt yvirlit yvir figgjarpolitisk regluverk í fleiri londum. Si eisini [17].

4.1 ATLIT AT BÚSKAPINUM O. TÍL.

Endamálið við at seta í gildi regluverk kring fíggjarpolitikkin er at fremja javnan búskaparvøkstur umvegis tamarhald á skuldarbyrðuni hjá tí almenna. Fíggjarpolitisk regluverk hava tvey høvuðsatlit at taka:

- Atlitið at fíggjarpolitiskum haldføri og trúvirði sæð yvir eitt longri tíðarskeið
- Atlitið at fíggjarpolitiska rásarúminum og móguleikunum hjá fíggjarpolitikkinum at standa ímóti stoytum og at tálma konjunktursveiggjum (t.e. standa ímóti stuttíðarsveiggjum í búskapinum)

Tvey høvuðssløg av bindingum eru í fíggjarpolitiskum regluverkum:

- Ásetingar um fíggjarætlanina fyri almenna geiran⁹
- Ásetingar um útreiðslustøðið hjá almenna geiranum

Einki fíggjarpolitiskt regluverk er, sum hóskar til øll lond. Regluverk mugu tillagast til hvønn einstakan búskap, alt eftir hvussu viðbrekin búskapurin er mótvegis ymsum stoytum og alt eftir, hvørjar fortreytir eru fyri at seta í gildi fíggjarpolitisk regluverk (t.d. stovnsligar, søguligar og mentanarligar fortreytir).

Føroyski búskapurin er lítil og opin, umframt at hann er nógv tengdur at náttúruilfeingi. Búskapurin er tí lutfalsliga viðbrekin mótvegis stoytum, t.d. sveiggjum í fiskiskapi og útflutningsprísnum. Eitt móguligt regluverk kring fíggjarpolitikkin í Føroyum eigur tí at vera lutfalsliga smidligt, soleiðis at fíggjarpolitikkurin fær staðið ímóti stoytum á búskapin.

4.1.1 Regluverk eiga at vera greið og lætt at skilja

Fíggjarpolitisk regluverk eiga at vera greið, einföld og lætt at fýrisita og skilja. Á henda hátt er gjørligt at hava eftirlit við, um rikni fíggjarpolitikkurin er í samsvari við regluverkið og meginreglurnar í hesum. Harafturat eru betri sannlíkindi fyri, at politiska skipanin stendur til svars fyri rikna fíggjarpolitikkin og ábyrgdast í tann mun rikni fíggjarpolitikkurin ikki er í samsvari við regluverkið.¹⁰

4.1.2 Samskipa fíggjarætlanir hjá landi og kommunum

Um tílik regluverk skulu hava ávirkan á rikna fíggjarpolitikkin hjá øllum almenna geiranum, er neyðugt, at kommunur eisini eru fevndar av regluverkinum. Karmar o.a. fyri útreiðslur yvir eitt ávíst áramál mugu tí eisini fevna um kommunala búskapin. Hetta er óheft at, hvørt fleiri uppgávur verða lagdar út til kommunurnar at fýrisita ella ikki.¹¹

⁹ Eitt dømi um hetta er kravið í Stabilitets- og vakstrarsáttmálanum hjá ES, sum krevur at tað almenna ikki hevur hall, ið er størri enn 3% av BTÚ.

¹⁰ Eitt dømi um hetta er Fiscal Responsibility Act, 1994, í Nýsælandi, sum ásetur nakrar meginreglur fyri ábyrgdarfulla fíggjarpolitiska stýring. Sí eisini [25] og brot 8.1.1.

¹¹ Í fylgiskjali B er eitt yvirlit yvir, hvussu kommunali geirin verður stýrdur aðrastaðni.

4.1.3 Avleiðingar, verður regluverkið ekki hildið

Í fleiri londum við góðum royndum av tílíkum regluverkum eru mannagongdir innbygðar, sum gera tað kostnaðarmikið politiskt at føra figgjarpolitikk, ið er í strið við meginreglurnar í regluverkinum. Hetta kann t.d. vera krøv um óhefta kunning til almenningin um framtíðarætlanir og -mál og avleiðingar av teimum, kunning um figgjærætlanarframskrivingar nøkur ár frameftir o.tíl.

4.1.4 Búskapargrunnur ella ásetingar um óvæntaðar inntøkur

Fleiri lond, ið eru viðbrekin mótvegis broytingum í út- og innflutningsprísnum (t.d. Noreg og Meksiko), hava góðar royndir av búskapargrunnum til óvanligar og óvæntaðar inntøkur.

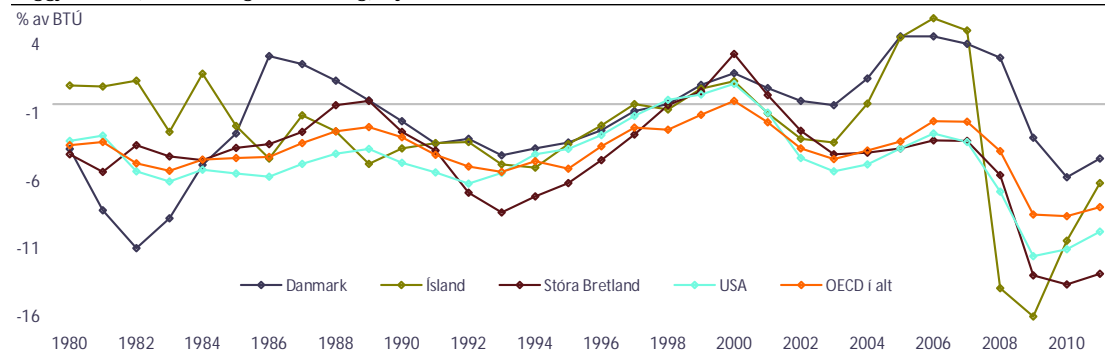
Eitt endamál við tílíkum grunnum er at tryggja, at framtíðarættaarlið fáa gagn av náttúruútilfeingi, sum t.d. geva tíðaravmarkaðar inntøkur. Búskapargrunnar kunnu eisini stuðla undir, at tað almenna leggur til síðis í góðum tíðum og soleiðis førir figgjarpolitikk, ið tálmar konjunktursveiggjum í búskapinum.

5. KONSOLIDERINGSÁTØK – NAKRAR ROYNDIR

Flestu lond í heiminum hava stórt hall í almenna geiranum. Størsta orsøkin at so er, er óivað altjóða búskaparkreppan. Men eisini áðrenn afturgongdina í búskapinum var greitt, m.a. orsakað av demografiskum broytingum og øktum heilsuútreiðslum í framtíðini, at rikni skatta- og útreiðslupolitikkurin í flestu londum í vesturheiminum ikki var haldførur yvir eitt miðallangt tíðarskeið.

Ein stór avbjóðing í flestum londum í vesturheiminum verður tí at betra um javnvágina millum almennar inntøkur og útreiðslur næstu árin. Mynd 5.1 vísir gongdina í avlopinum hjá samlaða almenna geiranum býtt á lond árin 1980-2011. Myndin vísir, at tað almenna í flestu londum hevur stórt hall í løtuni, í summum londum á meira enn 10% av BTÚ árliga.

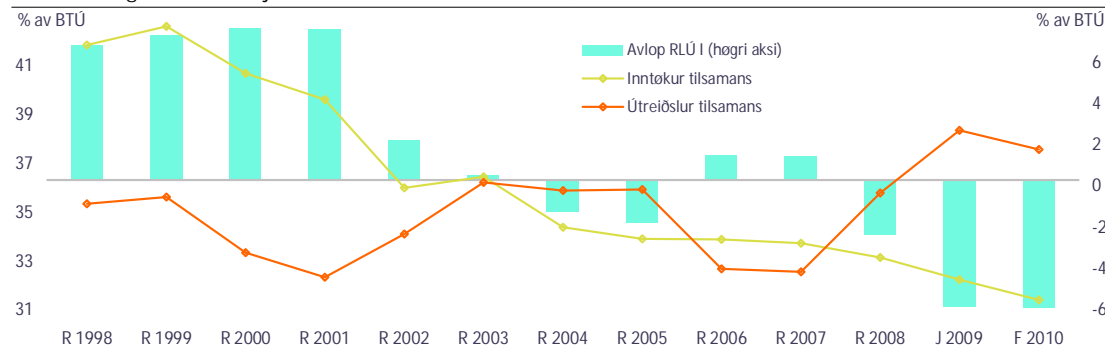
Fíggjarkrav (net lending/borrowing) hjá tí almenna í % av BTÚ, 1980-2011 MYND 5.1

Viðm: Tað almenna í myndini fevnir um samlaða almenna geiran, t.e. land, kommunur og grunnar. Tøl fyri 2009-2011 eru framrokningar
Kelda: OECD

Flestu kanningar benda á, at hall er samanlagt í almenna geiranum í flestum londum, hóast hædd verður tikin fyri konjunkturstöðuni.¹² Sama støða er galdandi í føroyska búskapinum, sí mynd 5.2.

Inntøkur og útreiðslur hjá landskassanum í % av BTÚ, 1998-2010 MYND 5.2

Viðm: Myndin vísir bara úrsliðið hjá landskassanum og skal tí ikki berast saman við mynd 5.1
Kelda: Fíggjarmálaráðið, Hagstova Føroya og Landsbanki Føroya (BTÚ fyri 2009 og 2010)

Flestu lond í vesturheiminum vera næstu árin noydd at fara ígjøgnum eitt tíðarskeið við konsolidering í almenna geiranum til tess at betra um haldfærið á rikna skatta- og útreiðslupolitikkinum; t.e., tey verða noydd at betra um javnvágina millum inntøkur og útreiðslur í almenna geiranum. Hetta gerst einans við at vaksa um skatta- og avgjaldsinntøkur og/ella við at minka um almennar útreiðslur ella almennar skyldur í framtíðini (t.d. við at hækka eftirlønarløgdur).

¹² Sí eisini [8].

Samsvarandi hesum er áhugavert at kanna, hvørjar royndir lond í vesturheiminum hava av tíðarskeiðum við konsolidering í almenna geiranum. OECD royndi í eini frágreiðing frá 2007 at lýsa nakrar royndir, ið OECD-lond hava av tíðarskeiðum við konsolidering í almenna geiranum.¹³ Kanningin fevndi um 85 ymisk tíðarskeið við konsolidering í almenna geiranum úr 24 ymiskum OECD-limalondum. Niðanfyri verður í stuttum tikið saman um nakrar av niðurstøðunum úr tí frágreiðingini.

5.1 HØVUÐSNIÐURSTØÐUR ÚR FRÁGREIÐINGINI

Høvuðsniðurstøðurnar í frágreiðingini hjá OECD eru:¹⁴

- Størri ójavnar í almenna geiranum og hægri rentustøði økja um sannlíkindini, at lond fara undir konsolideringsátøk í almenna geiranum. Harafturat vóru tillagingarnar størri í teimum londum, har ójavnarnir at byrja við vóru størstir.
- Konsolideringsátøk við minkingum í almennu útreiðslunum hava munað betur og verið meira varandi enn onnur konsolideringsátøk.
- Lond, ið hava sett í gildi fíggarpolitisk regluverk við útreiðslukarmi fyri almenna geiran og ásetingar um almennu fíggarætlanina, hava havt betri úrslit av konsolideringsátøkum enn onnur lond.

Royndirnar í OECD-høpi av tíðarskeiðum við konsolidering í almenna geiranum eru sostatt, at tað er skilabest at gera tillagingar bæði av inntøkum og útreiðslum hjá tí almenna. Harafturat kann vera skilagott at seta eitt fíggarpolitiskt regluverk í gildi kring fíggarpolitikkinn, sum kann vera við til at stuðla uppundir og halda fast við teir batar, ið verða gjørdir á javnvágina millum almennar inntøkur og útreiðslur.

¹³ Sí [17] har nærri er greitt frá um hagtalsgrundarlagið.

¹⁴ Sí eisini [17].

6. SKATTIR OG BÚSKAPARVØKSTUR

Sum heild verður mælt til í störru mun at velja skattingarhættir, ið ikki reingja tær avgerðir, sum einstaklingar og fyrirkjandi taka viðvíkjandi arbeiði og framleiðslu. Verða avgerðir tiknar av skattaáááá heldur enn vakstraráááá, kann tað tálma búskaparvøkstrinum.

6.1 INNTØKU-, PARTAFELAGS-, OG OGNARSKATTUR

6.1.1 Inntøkuskattur

Skattir og atferð Ein broyting í skattinum hevur 2 árin; eitt inntøkuárin og eitt umbýtisárin. Lægri skattur merkir, at tøka inntøkan og kostnaðurin á frítíð hækka. At tøka inntøkan hækkar økir um valmøguleikan hjá fólki, eisini hvat viðvíkur frítíð. Lægri skattur merkir soleiðis, at fólk kunnu arbeiða færri tímar (t.e. hava meiri frítíð) og framvegis hava somu inntøku eftir skatt.

Hægri skattur merkir hinvegin, at tøka inntøkan og at kostnaðurin á frítíð minka. Nú mugu fólk arbeiða fleiri tímar fyri at hava somu tøkku inntøku.

Marginalskatturinn Ov høgur marginals-kattur er skaðiligur fyri produktiviteten í einum búskapi. Skaðiligi virknaðurin av ov høgum marginals-katti á produktivet kemst m.a. av køvandi árinum á íverksetarahug o.tíl.

6.1.2 Partafelagsskattur

Partafelagsskattur og búskaparvøkstur Kanningararbeiðið hjá OECD vísir, at ov høgur partafelagsskattur kann vera skaðiligur, og á einum lista yvir skattir, ið forða búskaparvøkstri mest, verður hann hildin vera tann skaðiligasti.¹⁵ Føroyski partafelagsskatturinn er lægri enn í grannalondum, og tí er óvist, um virknaðurin av eini hækking í partafelagsskattinum hevði verið serliga stórur.

OECD vísir á, at høgur partafelagsskattur er lutfalsliga skaðiligari fyri búskaparvøkstrinum enn aðrir skattir.

6.1.3 Ognarskattir

Fastognarskattur Skattur á fasta ogn, bústaðarskattur o.tíl. er mettur at vera minst avlagandi skattur sum heild. Orsøkin er, at hann ikki eins nógv og t.d. skattur á lönir ávirkar, hvussu nógv fólk vil arbeiða o.tíl. Eisini er hesin skatturinn serstakliga staðbundin, við tað at illa ber til at flyta bústaðir til onnur lond, har skattur á fasta ogn eru lægri.

Fíggjarognarskattur Skattur á fíggjarogn hevur ávís reingjandi árin á tann hátt, at hann ávirkar hugin hjá fólki at spara upp. Vandur er eisini fyri, at ov høgur skattur á fíggjarognir kann fáa fólk at flyta tilíkar ognir av landinum í kattaskjól. Flestu OECD-lond hava eisini undantøk í fíggjarognarskattningini, t.d. verða eftirlönaruppsparingar ikki skattaðar sum

¹⁵ Sí [26].

vanlig figgjarogn, og kunnu tað tí verða skattaatlit heldur enn vakstraratlit, ið stýra avgerðum um uppsparing.

Arva- og gávuavgjald Arva- og gávuavgjald verða ikki mett at hava stórvegis neilig árin á búskaparvøxtur. Gávuavgjald eru sum oftast ásett fyri at byrgja uppfyri, at ogn verður givin burtur í roynd at sleppa undan arvaavgjaldum.

Skattur á figgjarognar- og kapitalflytingar Skattur á figgjarognar- og kapitalflytingar er harafturímóti ein skattur, sum rættiliga beinleiðis ávirkar avgerðir ið húsarhald og einstaklingar hava tikið, og kann tí eisini ávirka búskaparvøxtur. Um t.d. flytingar viðvíkjandi húsasølu verða skattaðar, kann hetta elva til eitt stíviri búsetingarmynstur, soleiðis at fólk aftra seg við at flyta, hóast arbeiðsmøguleikarnir eru betri á øðrum staði.

6.2 NÝTSLUSKATTUR

Nýtsluskattur Nýtsluskattur er vanlig ikki progressivur, men virkar oftast proportionalt og ávirkar tí ikki persónligu uppsparingina eins nógv og inntøkuskattur og ávirkar helst eisini arbeiðsútboðið á sama hátt sum ein proportionalur skattur. Vanligasti nýtsluskatturin er meirvirðisgjaldið.

Serligir nýtsluskattir Sum liður í at minka ójavnin í samfelagnum, nýta nógv OECD-lond serligar nýtsluskattir. Í summum londum verða t.d. grundleggjandi nýtsluvørur undantiknar meirvirðisgjaldi. Hildið verður, at hetta er minni skilagott, av tí at tað kann ávísast, at tað er skilabetri við beinleiðis veitingum til húsarhald, ið ikki eru væl fyri, bæði fyri ójavnin og fyri sonevnda "effisiensin". Orsøkin er, at húsarhaldini, ið eru væl fyri, keypa lutfalsliga meiri av vørunum, sum verða lágt skattaðar. Tí nýta tey størri ágóða av lágum nýtsluskattaprosentum enn húsarhald, ið ikki eru so væl fyri.

OECD mælir til ein og sama nýtsluskatt fyri allar vørur og tænastr. Tó skal rúm vera fyri punktgjöldum á t.d. tubbak og rúsdrekka og ymisk umhvørvisgjald, men hetta eigur ikki at verða gjørt gjøgnum nýtsluskattin.

Meirvirðisgjaldið Meirvirðisgjaldið er nýtsluskattur, lagdur á meirvirðið, sum skapast við sølu av vørum og tænastrum.

MVG-skipanin hevur nakrar greiðar fyrimunir. Fremsti er ivaleyst, at skipanin í stóran mun er sjálvregulerandi. Svikað kann sjálvandi verða við MVG-skipanini eins og við øllum øðrum skipanum, men samanbórið við eina söluskattaskipan, eru sannlíkindini fyri sviki nógv minni. Tað verður mett, at um ein söluskattur fer upp um 10% vil tað elva til umfatandi svik og undandrát¹⁶.

Eitt annað fyribrigdi við MVG-skipanini er, at hon ber í sær tvey greið mörk, har annað markið er mótvegis útheiminum, meðan hitt markið er mótvegis húsarhaldunum. MVG skal rindast av øllum innflutningi av bæði vørum og tænastrum, meðan einki MVG skal rindast

¹⁶ Si [28].

av útflutningi av vörum og tænastrum. Jú greiðari hesi mörkini eru, jú reinari er skipanin eisini.

Eftir altjóða málistokki er føroyska MVG-lóggávan lutfalsliga rein, við bert einum stigi á 25% og lutfalsliga fáum undantøkum. Men hesi fáu undantøkini eru rættliga óheppin og grugga skipanina óneyðuga nógv. Føroyska MVG-lógin kundi verið gjørd munandi betri, um:

- 1) Allar fyrítøkur og stovnar, bæði privat og almenn, skulu verða MVG-skrásett
- 2) Fólkaflutningur innanlands verður ikki undantikin MVG
- 3) Útleiga av fastari ogn verður MVG-skyldug
- 4) Undantøkini viðvíkjandi fiskivinnuni verða strikað

6.3 ALLAR FYRITØKUR OG STOVNAR, BÆÐI PRIVAT OG ALMENN, SKULU VERÐA MVG-SKRÁSETT

Sum ein liður í at skapa eina reinari MVG-skipan við greiðum mörkum, er umráðandi, at alt keyp er umfatað av MVG-skipanini. Undir verandi skipan eru partar av vinnuni undantiknir MVG. Eitt nú eru flutnings-, og fiskivinnan undantiknar, umframt at figgjarstovnar og tannlæknar eisini eru tað. Útgangsstøðið eigur at vera, at allar fyrítøkur og stovnar verða MVG-skrásett.

6.4 FÓLKAFLUTNINGUR INNANLANDS VERÐUR MVG-SKYLDUGUR

Í §2 stk. 2.f í MVG-lóginum stendur fólkaflutningur og flutningur av akførum hjá Strandfaraskipum Landsins innanoyggja at vera undantikin avgjaldsskylduni. Sambært búskaparligum ástøði verður rátt til at javnstilla allar vinnur¹⁷, og umfatar hetta tí eisini alla flutningsvinnuna. Hetta kemur sostatt at raka hýruvogns-, busskoyring og annars allan fólkaflutning. Harumframt verður allur flutningur við strandferðsluni eisini MVG-skyldugur.

Ein slík broyting hevði ført við sær, at flutningsvinnan gjørdist ein natúrligur og meira sjálvregulerandi partur av samlaðu MVG-skipanini. Eisini er torført eftir einum samfelagsbúskaparligum sjónarmiði at rættvísgera, at fólkaflutningsvinnan skal skattast á annan hátt enn aðrar tænastruvinnur. Í Danmark er hýruvognskoyring eisini undantikin MVG, men hetta eigur í sjálvum sær ikki at rættvísgera undantøkuna í Føroyum.

Broytingin hevði havt við sær eina meirinntøku til landskassan, og høvdu ferðaseðlaprísir og hýruvognskoyring óivað dýrkað sum avleiðing av hesum. Hjá teimum, sum veita fólkaflutningstænastru, eru eisini fyrimunir av at gerast MVG-skrásett og gjalda meirvrðisgjald, tí alt keyps-MVG verður endurrindað, eins og hjá øllum øðrum vinnurekandi.

¹⁷ Í hesum riti verður eisini mælt til at leggja ein hægri partafelagsskatt á fiskivinnuna, og kann hetta sýnast í andsøgn við útsøgnina, at allar vinnur skulu virka undir somu treytum. Tann hægri partafelagsskatturin skal tó siggjast sum eitt tilfeingisgjald, har endamálið í størri mun er at tryggja burðardyggja veiðu, lønsamt vinnuvirksemi, og at fiskivinnan kemur at rinda fyri atgongd til tilfeingi.

6.5 ÚTLEIGA AV FASTARI OGN VERÐUR MVG-SKYLDUG

Í § 2, 3. stk. h. stendur, at útleiga, uppsiting og umsiting av fastari ogn er tænasta, ið er undantikin avgjaldsskylduni. Her verður ikki skilt ímillum vinnuliga og privata útleigu, og tí gerst MVG-myndin heldur gruggut á fastognarøkinum. Skotið verður upp, at vinnulig útleiga verður MVG-skyldug, men privat útleiga verður tað ikki, soleiðis at markið móti privatú húsarhaldunum gerst greiðari.

Um ein privatur persónur leigar út eina íbúð ella eini hús, hevur hesin goldið MVG av øllum tilfari, innbúgv og arbeiðsløn¹⁸ uttan at hava fingið nakað endurrindað. Tískil er MVG-markið rættiliga greitt í hesum føri, og MVG kann ikki krevjast av leiguni. Er útleigarin harafturímóti ein fyrítøka ella ein sjálvstøðugur vinnurekandi, gerst støðan ein onnur, við tað at íløgur, ið verða gjørdar við vinnuvirksemi fyri eyga, eiga at tryggja endurrindan av MVG fyri alt keypið tengt at íløgnum.

Undir verandi lóggávu er øll útleiga av fastari ogn undantikin MVG, og fáa íleggjarar og keyparar tí heldur ikki endurrindað MVG av keypi og íløgum tengt at fastari ogn. Tískil eigur alt vinnuligt virksemi á útleiguøkinum at gerast MVG-skyldugt.

6.6 UNDANTØKINI VIÐVÍKJANDI FISKIVINNUNI VERÐA STRIKAD

Føroyska fiskivinnan er í stóran mun longu MVG-skráset, av tí at bæði skip og virki hava skrásetingarskyldu. Men vinnurekandi fiskiflotin er undantikin MVG á nærum øllum gjøldum, sambært §12, stk. 1f í MVG-lógini.

Undantøkini eru tó við til at grugga skipanina, og harafturat áleggja tey eisini veitarunum til fiskivinnuna at halda skil á, hvat er MVG-frí søla, og hvat ikki er. Ein umlegging av skipanini hevði í sjálvum sær ikki havt nakrar búskaparligar avleiðingar, við tað at nærum alt, ið framleitt verður av fiskaúrdrátti, verður útflutt og sostatt ikki er MVG-skyldugt.

Tað kann móguliga gerast ein gjaldførisspurningur, av tí at peningastreymurin broytist nakað. Fyri útflutningsfyrítøkurnar kann tað móguliga virka órógvandi í eitt tíðarskeið, við tað at rávøran, tær keypa nú, verður MVG-skyldug, og MVG-peningurin skal inn í landskassan at venda, áðrenn tær fáa hann endurrindaðan. Fyri flotan gerst hinvegin talan um eina stuttíðar gjaldførissøking, av tí at sølan gerst MVG-skyldug. Spurningurin um gjaldføri átti tó ikki at verið torførur at loyst, tá avroknast kann við TAKS heilt niður í einaferð um vikuna.

Ein slík umlegging merkir tó, at landið átekur sær ein størri tapsvanda, við tað at fyrítøkur og skip, ið skylda MVG, kunnu fara á húsagang og harvið veita landskassanum eitt inntøkutap.

Allur virknaðurin av at strika undantøkini fer at verða tætt við nevtralur, kanska hellandi eitt sindur til eina meirinntøku, av tí at broytingin móguliga fangar okkurt, sum fer ímillum skins og hold undir verandi skipan.

Samanumtikið høvdu broytingarnar nevndar omanfyri, gjørt føroysku MVG-skipanina munandi reinari og mörkini móti privatú húsarhaldunum og umheiminum greiðari.

¹⁸ Sum nú er ber til at fáa MVG av arbeiðsløn endurgoldið, men henda skipanin er undir avtøku.

PARTUR 3

TILTØK AT BETRA FÍGGJARPOLITIKKIN

7. TILMÆLI TIL FÍGGJARPOLITIKK NÆSTU ÁRINI

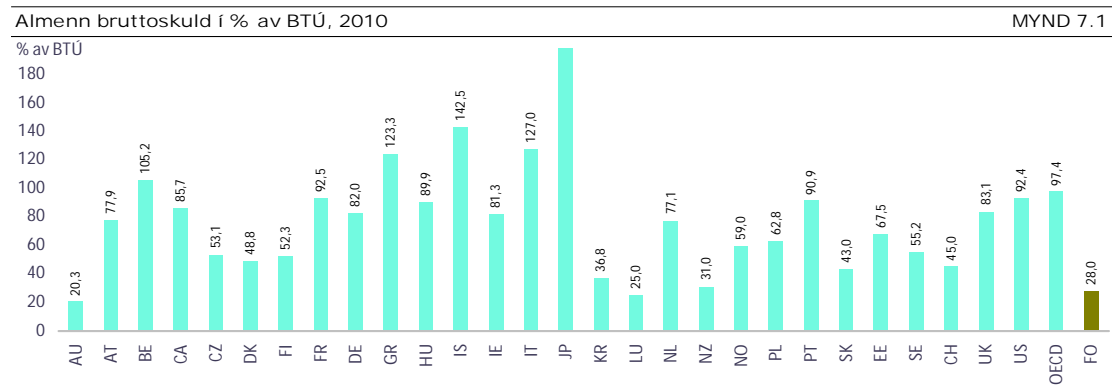
Føroyingar hava tikið norðurlenska vælferðarsamfelagið til sín. Fá tykjast hava ynski um, at almenna tænaustugi lækkar stórvegis, heldur ikki nú á stendur hjá almenna búskapinum. Sannlíkt er, at ávísar broytingar mugu fremjast í føroyska búskapinum, um sleppast skal undan skerjingum í almennu útreiðslunum um nøkur ár. Tiskil kemur Búskaparráðið á hesum sinni við tilmælum um inntriv, ið stuðla undir størri búskaparvøkstur, sum aftur kann tryggja eitt framhaldandi høgt alment tænaustug.

Mælt verður til, at fíggarpolitikkurin í 2011 eins og í 2010 framhaldandi hevur sum mál at stimbra innlenska eftirspurningin og við hesum halda arbeiðsløysinum niðri. Hóast samantalda hallið hjá landskassanum og kommununum er stórt, umleið 850 - 900 mió. kr. í 2010, heldur Búskaparráðið, at fíggarpolitiskt rásarúm er, sum ger tað møguligt hjá tí almenna at hava hall í nøkur ár.

Stóra hallið kann tó ikki halda fram í fleiri ár, og tí verður skotið upp, at miðað verður eftir javnvág hjá landi og kommunum eftir eini skipaðari ætlan. Uppskot til eina tílíka ætlan er umrøtt niðanfyrri, sí talvu 7.1, 7.2 og mynd 7.2.

Eins og Búskaparráðið greiddi frá í heystfrágreiðingini, eigur tað almenna at miða eftir at hava lutfalsliga lága skuldarbyrðu. Hetta ger tað gjørligt at standa ímóti óvæntaðum stoytum á búskapin, við tað at tað økir um fíggarpolitiska rásarúmið og um lánfærið (kredittvirðið) hjá landsstýrinum – alt annað líka.

Almenna skuldin er í útgangsstøðuni lutfalsliga lítil, umleið 28% av BTÚ í 2010.¹⁹ Mynd 7.1 vísir almenna bruttoskuld í Føroyum sammett við onnur lond.

Viðm: Bruttoskuld við árslok 2010 er her roknað sum skuldin hjá landi og kommunum, frádrigin innlán í landsbankanum. Eftirlønarskyldur hjá tí almenna í framtíðini eru sostatt ikki taldar við
Kelda: OECD

Búskaparráðið heldur tí ikki, at neyðugt er við harðligum bráðfeingis inntrivum, sum hava við sær t.d. beinleiðis skerjing av samlaða útreiðslukarminum ella øktan skatt á lønir. Stundir eru at fremja neyðug tiltøk at minka hallið hjá tí almenna og sum samstundis stimbra búskaparvøkstrinum.

¹⁹ Nytt skuldarhugtakið er her og í døminum um ein eina ætlan niðanfyrri bruttoskuld.

Hetta er tó, sum greitt er frá niðanfyri treytað av, at skilagóð tiltøk verða framd, sum kunnu økja um búskaparvøksturin. Verða tilík produktivitetsfremjandi tiltøk ikki framd, verður í størri mun neyðugt beinleiðis at skerja almenna raksturin ella at hækka skattin.

7.1 DØMI UM EINA MIÐVÍSA ÆTLAN

Dømið gevur eina fatan av í hvønn mun og nær neyðugt er at seta tiltøk í verk fyri at fáa javnvág í almenna raksturin eftir ávísam áramáli. Aðalmálið er at figgjarpolitikkurin verður haldførur yvir eitt miðallangt tíðarskeið, soleiðis at sleppast kann undan harðligari inntrivum og skerjingum seinri.

Í tann mun dygg politisk undirtøka er fyri at fremja eina slíka ætlan í verki, vil hetta virka álitisvekjandi á føroyska búskapin millum húsarhald, lánveitarar og ratingstovnar, ið gera metingar av føroyska búskapinum.

Dømið tekur støði í tveimum yvirskipaðum málum: at almenna skuldin ikki veksur upp um eitt ávíst mark í % av BTÚ og at hallið hjá tí almenna í % av BTÚ minskar eftir einum áramáli. Vanliga verður sagt, at figgjarpolitikkurin er haldførur, um skuldin hjá tí almenna ikki er vaksandi partur av samlaða búskapinum yvir tíð. Tí verður í døminum hugt eftir skuld í % av BTÚ. Dømið niðanfyri viðger land og kommunur undir einum.

Í døminum veksur útreiðslukarmurin hjá landi og kommunum 2% um árið fram til 2015; eftir hetta er vøksturin í útreiðslukarminum 3%. Av tí at stórir útreiðsluvøkstur væntandi verður næstu árin á almanna- og heilsuøkinum orsakað av demografiskum broytingum, umframt vanligar hækkingar í kostnaði, merkir avmarkingin um 2% samlaðan vøkstur, at skerjingar mugu gerast á øðrum økjum.

Tvey yvirskipað mál fyri landskassan og kommunurnar undir einum eiga at verða rokkin árin fram til 2015.

Mál 1: Skuldin hjá landskassanum og kommunum samanlagt skal í mesta lagi vera 40% av BTÚ.

Mál 2: RLÚ-hallið samanlagt hjá landi og kommunum skal í seinasta lagi í 2015 vera komið niður á 2% av BTÚ.

Tiltøkini, ið verða framd fyri at minka hallið, eiga at taka burtur forðingar fyri búskaparvøkstri. Í talvunum 7.1 og 7.2 eru dømi sett upp um gongdina næstu árin við og við ongum tiltøkum. Mynd 7.2 vísir síðani gongdina í hallinum hjá tí almenna og í almennari skuld við og við ongum tiltøkum.

Í dag er hallið góð 7% av BTÚ. Eftir døminum og við valda árliga vøkstrinum í BTÚ, svarar hallið á 2% av BTÚ til umleið 300 mió. kr. í halli í 2015.

Búskaparvækstur Grundleggjandi fortreytin í ætlanini snýr seg um búskaparvækstur. Roknað verður við, at búskaparvæksturin næstu 2-3 árinum í fóstum prísnum fer at liggja um 2% og í leypandi prísnum um 4%. Men vandi er fyri, at vøksturin fellur eftir hetta, verða ikki produktivitetsskapandi átøk framd. Hetta framgongur av talvu 7.1 og 7.2, har ein figgjarpolitikkur uttan munandi tiltøk merkir ein minni búskaparvækstur frá 2015 og fram. Skal fortreytin um nominellan vøkstur í BTÚ upp á 4% galda í árunum 2015 og fram, er neyðugt, at tiltøkini, sum verða framd, hava búskaparvækstur við sær. Heldur enn at økja skattin á lönir eiga t.d. stuðulsskipanir, sum órógva vinnuliga tillaging og marknaðarbúskaparligar mekanismur, at verða tiknar av.

Útreiðslur Onnur sera týðandi fortreytin fyri, at ætlanin skal hepnast er, at útreiðslurnar hjá landinum og kommununum samanlagt ikki økjast meiri enn 2% árliga næstu árinum. Eftir 2015 er vøksturin í útreiðslukarminum settur at vera 3% um árið.

Tiltøk Fyri at fáa almenna búskapin aftur á rætta kós mælir Búskaparráðið til tiltøk, sum hava við sær nýinntøkur og útreiðslusparingar uppá umleið 300 mió. kr. samanlagt árinum 2011, 2012 og 2013. Tiltøkini svara til góðan triðing av hallinum, sum er, ella góð 2% av BTÚ. Tiltøkini, sum nevnd eru, hava tað til felags, at tey ikki leggja nýggjar forðingar fyri framleidni og búskaparvækstur – heldur tvørturímóti.

Figgjarpolitikkur fyri land og kommunur uttan munandi tiltøk							TALVA 7.1	
	Útreiðslur við rentum, mió. kr.	Rentu-útreiðslur, mió. kr.	Skattur og avgjöld, mió. kr.	Heildarveiting, mió. kr.	RLÚ-hall, mió. kr.	Hall í % av BTÚ	Skuld í % av BTÚ	
2010	6.499	89	4.990	656	853	6,7	28,5	
2011	6.656	118	5.315	656	685	5,2	32,6	
2012	6.844	175	5.528	656	660	4,8	36,3	
2013	7.045	243	5.749	656	641	4,5	39,6	
2014	7.259	321	5.979	656	624	4,2	42,4	
2015	7.554	408	6.218	656	680	4,4	44,8	
2016	7.809	448	6.404	656	749	4,7	47,8	
2017	8.074	492	6.596	656	822	5,0	51,0	
2018	8.350	541	6.794	656	900	5,4	54,4	

Viðm: Bruttoskuld við árslok 2010 er her roknað sum skuldin hjá landi og kommunum, frádrigin innlán í landsbankanum. Útreiðslur fevna um standardkonti 11-55 umframt 71-86. Íløgá á std-konto 86, figgjað av ríkiskassanum á konto 61 er hildin uttanfyri. Skattir og avgjöld fevna um standardkonti 61-64

Kelda: Egnar útrokningar. Konsolideraði játtanartøl fyri land og kommunur fyri 2010 eru úr leiðslukunningarskipan landsins, Føroya Gjaldstova

Talva 7.1 og 7.2 lýsa gongdina í føroyska búskapinum við og við ongum munagóðum tiltøkum. Talva 7.2 vísir, at við búskaparvækstri á 4% í leypandi prísnum ber til at koma niður á 3,7% í halli hjá landi og kommunum í 2011 við at fremja tiltøk á smáar 200 mió. kr.

Figgjarpolitikkur fyri land og kommunur við tiltøkum							TALVA 7.2	
	RLÚ-hall, mió. kr.	Neyðug tiltøk, mió. kr.	Neyðug tiltøk, % av BTÚ	Tiltøk akkumulerað, mió. kr.	Tiltøk akk., % av BTÚ	RLÚ-hall við tiltøkum, mió. kr.	RLÚ-hall við tiltøkum, % av BTÚ	Skuld í % av BTÚ
2010	853	0	0,0	0	0,0	853	6,7	28
2011	488	197	1,5	197	1,5	488	3,7	31
2012	406	49	0,3	246	1,8	406	3,0	33
2013	322	53	0,3	299	2,1	322	2,3	35
2014	277	12	0,0	311	2,1	277	1,9	36
2015	294	12	0,0	323	2,1	294	1,9	36
2016	265	13	0,0	336	2,1	265	1,7	37
2017	233	13	0,0	350	2,1	233	1,4	37
2018	195	14	0,0	364	2,1	195	1,1	37

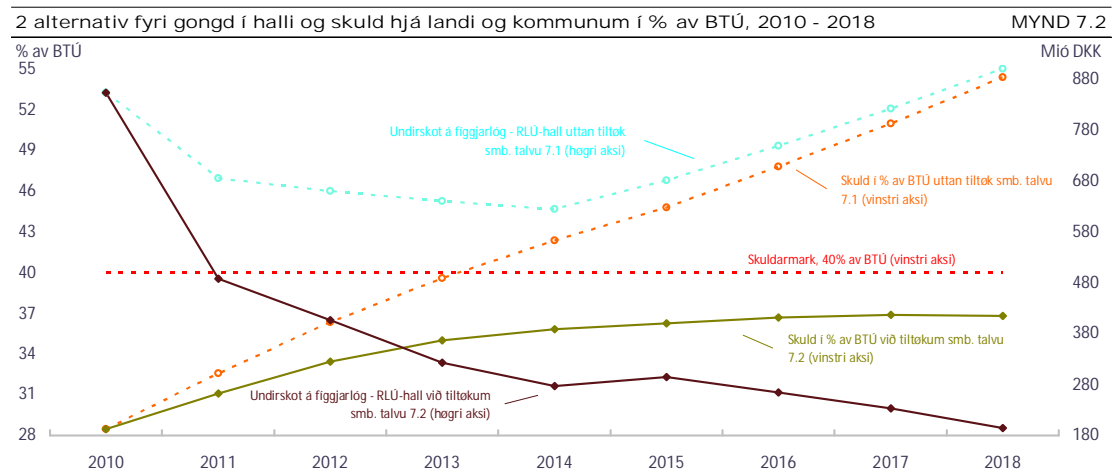
Viðm: Bruttoskuld við árslok 2010 er her roknað sum skuldin hjá landi og kommunum, frádrigin innlán í landsbankanum. Útreiðslur fevna um standardkonti 11-55 umframt 71-86. Íløgá á std-konto 86, figgjað av ríkiskassanum á konto 61 er hildin uttanfyri. Skattir og avgjöld fevna um standardkonti 61-64

Kelda: Egnar útrokningar. Konsolideraði játtanartøl fyri land og kommunur fyri 2010 eru úr leiðslukunningarskipan landsins, Føroya Gjaldstova

Fyri at røkka málunum omanfyri er neyðugt við tiltøkum á 2,1% av BTÚ tilsamans fram til 2013. Í hvønn mun tiltøkini verða framd á inntøkusiðuni ella á útreiðslusiðuni hjá tí almenna er ein politisk avgerð. Búskaparráðið mælir tó til, at tiltøk verða framd bæði á inntøku- og á útreiðslusiðuni.

Dømið í mynd 7.2 hevur sum fortreyt at tunga takið verður tikið í 2011. Eftir hetta vera neyðugu tiltøkini smærri, men fortreytin fyri hesum er, at átøk verða framd, sum kunnu geva produktivitetsvøkstur. Verða tilík tiltøk ikki framd, verður skuldin vaksandi sum partur av búskapinum, og tá verður neyðugt við fleiri og størri tiltøkum fyri at halda skuldini niðri. Um mett verður, at 40% í almennari skuld av BTÚ er ov høgt tal, verður neyðugt við fleiri tiltøkum at fáa skuldina at vera minkandi.

Mynd 7.2 vísir gongdina í almennari skuld og í hallinum hjá landi og kommunum við og uttan tiltøkini, ið eru skotin upp í talvunum 7.1. og 7.2.

Viðm: Bruttoskuld við árslok 2010 er her roknað sum skuldin hjá landi og kommunum, frádrigin innlán í landsbankanum. Útreiðslur fevna um standardkonti 11-55 umframt 71-86. Fløga á std-konto 86, figgjað av rikiskassanum á konto 61 er hildin uttanfyri. Skattir og avgjøld fevna um standardkonti 61-64
 Kelda: Egnar utrokningar. Konsolideraði játtanartøl fyri land og kommunur fyri 2010 eru úr leiðslukunningarskipan landsins, Føroya Gjaldstova

8. ÁBØTUR INNAN FÍGGJARSTÝRING

Tað almenna hevur avmarkað búskapartilfeingi at nýta til almennar tænastr, veitingar, verkætlanir o.a. Tí er neyðugt at raðfesta, tá ið støða verður tikin til alment virkseml og uppgávr, sum tað almenna loysir. Tað hevur eisini týdning at eftirkanna alt alment virkseml sum heild, at tryggja dygd, effektivitet og gjøgnumskygni í almennum tænastrum, munadygga fíggjarstýring, og at samsvar er millum og uppgávr, ið verða loystar av almennum stovnum og politisku ynskini.

Tey stýrisamboð, skipanir og mannagongdir, ið verða viðgjørð her, eru regluverkið kring fíggjarpolitikkin hjá tí almenna, stýringarmeginreglur um mál og rokkin úrslit o.tíl. og kostnyttu-kanningar.

Endamálið við at nýta hesi amboð er at tryggja, at sum mest fæst burturúr landsins búskapartilfeingi, at langtíðarætlanir og -mál verða lögð fyrir virkseml hjá tí almenna, og sum heild at tað almenna hevur eina so gagnliga ávirkan á búskapin sum gjørligt.

8.1 FÍGGJARPOLITISK REGLUVERK

Í kapitli 4 vórðu fíggjarpolitisk regluverk stutt lýst sum hugtak og sum amboð at fremja skilagóðan og haldførnan fíggjarpolitik. Haldførur fíggjarpolitikkur hevur týdning, við tað at hann er ein fortreyt fyrir jøvnum búskaparvøkstri.

Fyri ein lítlan og opnan búskap sum tann føroyska, ið er nógv tengdur at náttúruutilfeingi og handli av vørum og tænastrum við onnur lond, er umráðandi, at tað almenna støðugt miðar eftir at hava fíggjarpolitiskt rásarúm at standa ímóti óvæntaðum stoytum á búskapin.²⁰

Framstig eru gjørð á hesum økinum í Føroyum seinastu árinum við játtanarlógini, nýggju roknskaparkunngerðini og kunngerðini um roknskaparverk kommunanna o.tíl. Enn mangla tó ásetingar kring sjálvan fíggjarpolitikkin hjá tí almenna. M.a. vantar,

- at langtíðarkarmar verða lagdir fyrir rakstur og íløgur hjá landi og kommunum
- at búskapargrunnur verður settur á stovn
- at politiska skipanin setir sær langtíðarmál fyrir skuldarbyrðuna hjá tí almenna

Hugt kann verða at royndum úr øðrum londum, sum hava arbeitt við hesum og at møguleikanum at tillaga teirra regluverk til okkara viðurskifti og seta líknanði regluverk í gildi í Føroyum. Eitt land, sum hevur arbeitt nógv við hesum og havt góðar royndir við tí, er Nýsæland.

²⁰ Tað almenna kann tryggja sær fíggjarpolitiskt rásarúm við sum heild at føra skilagóðan fíggjar-, bygnaðar- og vinnupolitik; t.e. við at hava hóskandi skuldarbyrðu, føra fíggjarpolitik, sum er haldførur yvir eitt miðallant tíðarskeið, føra bygnaðar- og vinnupolitik, sum fremur høgan búskaparvøkstur, høgt útboð av arbeiðsmegi, er úttan vinnuligan stuðul, og tryggjar frælsari kapping á so nógvum marknaðum sum gjørligt, og førir frælsan samhandilspolitikk við onnur lond o.s.fr.

8.1.1 Royndir úr Nýsælandi

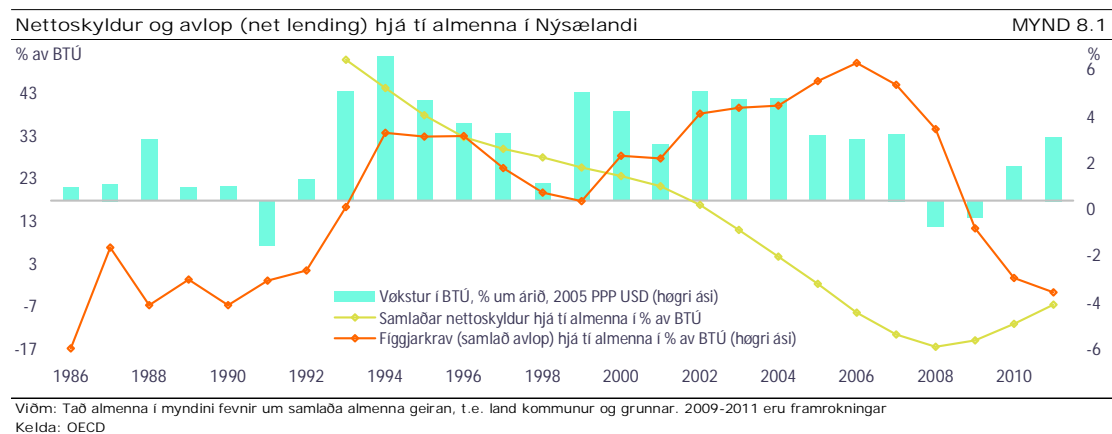
Nýsæland var fyrsta löggávuvald í heiminum at seta í gildi lóg um ábyrgdarfulla figgjarpólitíska stýring (1994), og nýsælendingar siga seg hava góðar royndir av teirra regluverki kring figgjarpólitíkin.²¹ Regluverkið hjá teimum, Public Finance Act, 1989, verður hildið at vera millum tey mest framkomnu á sínum øki.²² Regluverkið er stöðugt ment, síðan farið varð undir hetta arbeiðið í 1980'unum.

Eftir drúgvu kreppu í nýsælendska búskapinum í 1970'unum vórðu umfangandi bygnaðarpólitískir og búskaparligir reformar framdir. Nýsælendski búskapurin var merktur av handilsforðingum, avmarkaðari kapping á marknaðum, at tað almenna legði seg út í marknaðir við vinnustuðli o.tíl. Kreppan í 1970'unum var fyrst og fremst orsakað av, at Stóra Bretland gjørdist limur í EF í 1973. Hetta sleit tætta handilssambandið millum londini. Harafturat varð búskapurin ávirkaður av báðum oljukreppunum í 1970'unum.

Reformarnir í Nýsælandi fevndu m.a. um,

- at marknaðargera búskapin við víðgongdum frihandilsavtalum við onnur lond,
- at marknaðargera so nógvar marknaðir sum gjørligt,
- at tað almenna sum heild ikki legði seg út í marknaðir o.tíl.
- at bøta um figgjastýringina í almenna geiranum.

Tíðliga í 1980'unum var livistøðið í Nýsælandi millum tey lægstu av heimsins framkomnu londum, meðan livistøðið í dag er sambærligt við livistøðið í Suðurevropa.

Mynd 8.1 vísir gongdina í samlaðum nettoskyldum og í avlopinum hjá almenna geiranum í Nýsælandi tíðarskeiðið 1986-2011. Myndin bendir á, at tað hevur verið góð stýring seinastu árinum í almenna geiranum í Nýsælandi.

²¹ Sí [17].

²² Áhugað hava møguleika at kunna seg um figgjarpólitíska regluverkið í Nýsælandi á slóðini niðanfyri: http://www.legislation.govt.nz/act/public/1989/0044/latest/DLM160809.html?search=ts_act_public+finance_resel&p=1&sr=1.

Fíggjarpolitiska regluverkið í Nýsælandi hevur fleiri skilagóðar ásetingar. Tað áleggur stjórnini at føra ein fíggjarpolitikk, sum er í samsvari við ávísar meginreglur um ábyrgdarfulla fíggjarpolitiska stýring. Meginreglurnar eru, at

- Miðað verður eftir at skuldarbyrðan hjá tí almenna er á einum skynsamum støði, sum tryggjar, at tað almenna er ført fyri at standa ímóti óvæntaðum stoytum í framtíðini
- Tá ið almenna skuldarbyrðan er komin niður á hóskaði stig, skal almenni raksturinn javnviga yvir hóskaði áramál
- Fíggjarligir váðar hjá tí almenna skulu umsetast á skynsamligan hátt
- Fíggjarpolitikurinn skal leggja upp fyri tí óvissu, sum til eina og hvørja tíð er heft at forsøgnum um framtíðargongd og um skattainntøkur í framtíðini.

Stjórnin kann tó víkja frá hesum meginreglum treytað av, at

- Stjórnin *fyríbils* víkur frá meginreglunum
- Stjórnin boðar frá
 - orsökunum til frávikini,
 - hvørjar ætlanir stjórnin hevur aftur at fáa fíggjarpolitikkin at samsvara við meginreglurnar um ábyrgdarfulla fíggjarpolitiska stýring,
 - hvussu drúgv tíð væntandi gongur, áðrenn fíggjarpolitikurinn aftur samsvarar við meginreglurnar omanfyri.

Afturat hesum eru ásetingar um, at stjórnin skal hava ítøkilig stutt- og langtíðarmál fyri samlaða almenna raksturinn, umframt at neyv krøv eru um óhefta og regluliga kunning til almenningin um ríkna fíggjarpolitikkin og um avleiðingar av honum.

Regluverkið kring fíggjarpolitikkin í Nýsælandi krevur av stjórnini, at hon boðar frá í eini árligari frágreiðing, hvat mest loyvda nettoskuldin er hjá tí almenna. Í lýtuni er markið fyri nettoskuld hjá tí almenna 40% av BTÚ. Harafturat skal stjórnin í somu frágreiðing boða frá stutt- og langtíðarætlanum og málum fyri almenna raksturinn, avleiðingar av hesum, umframt at onnur krøv eru um regluliga kunning til almenningin.

Nýsælendingar hava í teirra fíggjarpolitiska regluverki tikið atlit at teirra búskapi, sum hevur tað til felags við føroyska búskapin, at hann er lutfalsliga lítil, opin og nógv tengdur at handli av vörum og tænastrum við onnur lond. Hetta krevur, at fíggjarpolitiska regluverkið hevur ávísan innbygðan smidleika, soleiðis at fíggjarpolitikurinn í óvæntaðum støðum fær staðið ímóti óvæntaðum stoytum á búskapin. Smidleikin í regluverkinum omanfyri fevnir um, at stjórnin fyríbils kann víkja frá meginreglunum, treytað av at ein ætlan fyriliggur at fáa fíggjarpolitikkin aftur á beint.

Mælt verður til at kanna, hvørt til ber til at halda fram at styrkja fíggjarpolitiska regluverkið líknandi tí sum t.d. er í Nýsælandi.

8.2 AÐALRÁÐ OG STOVNAR SETA MÁL OG KRØV TIL AVRIK

Í § 7 í kunngerðini um roknskaparverk landsins stendur, at aðalráðini og stovnar teirra skulu í seinasta lagi 1. januar 2010 hava sett í verk stýringarmeginreglur um mál og rokkin úrslit o.tíl.

Ásett er at aðalráðini árliga skulu seta yvirskipað mál fyri sínar stovnar, og stovnarnir skulu seta mál og krøv til avrik í tøka tilfeinginum og í yvirskipaðum málum, sum aðalráðið hevur sett. Stovnurin skal eisini tryggja, at sett mál og krøv til avrik verða rokkin og at útvegaðar verða neyðugar upplýsingar at stýra eftir, so at frávik millum ætlanir og úrslit verða fyribyrgd, gjørd sjónlig og kunnu verða rættað í neyðugan mun.

Amboðið kann verða við til at sjónliggera, hvat fæst fyri tað tilfeingið, stovnurin hevur at ráða yvir (produktivitetur). Tað kann eisini tryggja at stovnurin nýtir tøka tilfeingið til veitingar og úrdráttir, ið veruliga er tørvur á, soleiðis at virkseimið hjá stovninum hevur mest samfelagsgagnliga áriníð (effektivitetur).

Nøkur aðalráð hava gjørt avtalu við einstakar av sínum stovnum, men langt er eftir á mál.

Mælt verður tí til, at stýringarmeginreglur um mál og rokkin úrslit o.tíl. verða settar í verk sambært ásetingunum í kunngerðini um roknskaparverk landsins.

8.3 RAÐFESTA ALMENT VIRKSEMI OG ALMENNAR VERKÆTLANIR

Áðrenn støða verður tikin til, um farið skal verður undir almenna verkætlan, er alneyðugt gjølla at lýsa samfelagsbúskaparligu avleiðingarnar og at hava gott grundarlag at taka støðu til, um farið skal verða undir verkætlanina. Tað skal tryggja, at skapt verður so sakligt grundarlag fyri politiskum raðfestingum, sum til ber.

Tað almenna eigur at grundgeva fyri at nýta skattapening til eina ávísa loysn ella verkætlan í mun til samfelagsligan nettovinning *av øllum møguligum loysnum*, herundir *status quo* ella ikki at brúka almennan skattapening til eina ávísa verkætlan. Tær verkætlanir og loysnir við hægsta samfelagsliga nettovinningi eiga síðani at verða raðfestar fremst.

Eitt amboð, sum kann verða brúkt í hesum sambandi, er kost-nyttu-greining. Við kost-nyttu-greiningum ber til at taka serlig atlit, t.d. til økis-, býtispolitisk ella onnur atlit. Økis- og býtispolitisk atlit eru t.d. týðandi fyri fleiri almennar íløgur og virkseimi sum heild. Í tílíkum førum ber til at tillaga kost-nyttu-greiningar, soleiðis at hædd verður tikin fyri tílíkum atlitum.

Mannagongdin í øllum kost-nyttu-greiningum er í stuttum, at samlaði kostnaðurin av eini almennari uppgávu, verkætlan ella øðrum virkseimi, verður hildin saman við samfelagsnyttuni verkætlanin gevur. Bæði kostnaður og nytta verða roknað í nútíðarvirði.

Kost-nyttu-greiningar hjá tí almenna hava søguliga oftast verið nýttar í sambandi við íløgur innan samferðslukervið.²³ Tær kunnu eisini nýtast at lýsa samfelagsgagnið av øðrum almennum ílögum, virksemi og verkætlanum, t.d. av ílögum í útbúgving, gransking, heilsu- og almannarøkt o.a.

Mælt verður til, at viðkomandi amboð, t.d. kost-nyttu-greiningar, verða nýtt at raðfesta millum ymiskt alment virksemi, verkætlanir og uppgávur.

Tílíkar virðismetingar eiga at vera fastur táttur í tilgongdini fyri allar almennar íløgverkætlanir og stórar almennar uppgávur, verkætlanir og virksemi sum heild.

8.4 SAMSKIPAN MILLUM LAND OG KOMMUNUR

Vantandi samskipan av fíggarætlanum hjá landi og kommunum hevur seinastu árinum gjørt tað óneyðuga trupult hjá politisku skipanini at reka hóskandi fíggarpolitikk. Okkurt bendir á, at sæð undir einum hava kommunurnar virkað konjunkturviðgangandi seinnu áratíggjuni, tó í minni mun enn landskassin. Seinastu árinum hava kommunurnar gjørt stórar íløgur og útbyggingar í barnaansing, eldraøkið og íløgur í onnur øki. Nú eru fleiri teirra hinvegin noyddar at tátta í fíggarliga til tess at koma niður um eina skattaálíking í skuld. Fyri arbeiðsloysi og búskaparlíga virksemi í landinum sum heild má hetta sigast at vera óheppið í verandi búskaparstöðu.

8.4.1 Útreiðslu- og íløgukarmar fyri almenna geiran

Betri samskipan av fíggarætlanum hjá landi og kommunum við langtíðarkarmum fyri bæði rakstrarútreiðslur og íløgur høvdu helst hjálpt uppá henda trupulleikan. Ein nýggjur kommunubygnaður við størri eindum og greiðari ábyrgdarbýti millum land og kommunur er kanska ein fortreytin fyri betri fíggarstýring hjá kommununum.

8.4.2 Býti av almennari tænastráveiting millum land og kommunur

Í arbeiðinum at fáa greitt ábyrgdarbýti millum land og kommunur, hevur verið umrøtt at leggja fólkaskúla, eldrarøkt og móguliga økið børn og ung til kommunurnar at fýrisita. Fýritreyt fyri hesum er nýggjur kommunubygnaður við færri og størri kommunalum eindum og styrktari kommunali umsiting.

Búskaparráðið tekur undir við, at kommunurnar vera færri og størri og at kommunala umsitingin av tí sama eisini gerst sterkari.

At leggja kommununum omanfyrinevndu økini at umsita er tó eitt annað mál og neyðugt er at kanna gjølla, hvørjar avleiðingar tað fær fyri fíggarlígu útreiðslurnar og fyri tænastráveitingið hjá borgarunum í ymisku kommunum.

Fyrimunir og vansar eru við at leggja almennar uppgávur og tænastrá, herundir fólkaskúla, eldrarøkt og økið børn og ung, út til kommunur at fýrisita.

²³ Landsverk hevur gjørt kost-nyttu-greiningar av ætlaðum ílögum í samferðslukervið fram til 2020, sí [29].

Fyrirminirnir eru, at hvør einstøk kommuna fær møguleika at tillaga sítt tænaustøði til ynskini og tørvin hjá borgarum í einstøku kommununi. Ein annar fyrirminur er kanska, at kapping kann koma millum kommunur um at veita borgarum almennar tænaustur á ein so effektivan og skilagóðan hátt sum gjørligt.

Hinvegin eru eisini vansar við at leggja uppgávir út til kommunur at fyrisita. Í flestu almennum tænaustum eru munandi stórrakstarfyrirminir. Til ber hjá landinum at hava effektivari um- og fyrisiting av almennum tænaustum fyri hvønn borgara. Harafturat er lættari hjá landinum at samskipa almennar tænaustur tvørturum kommunumørk. Verður rætt borið at, merkir hetta, at landið fyri hvønn borgara er ført fyri at veita somu almennu tænaustur, býligari og effektivari enn kommunurnar.

Ein annar vansi við at leggja uppgávir út til kommunurnar at fyrisita er, at kommunurnar eru sera ymiskt fyri figgjjarliga og hava sera ymiskt inntøkugrundarlag og skuldarbyrðu at dragast við. Tí er hugsandi, at almenna tænaustøðið verður ymiskt í landinum, verða skipanir ikki settar í verk, sum gera inntøkugrundarlagið hjá føroyskum kommunum munandi javnari, sammett við nú.

Tað er óheppið, um stórir munur í framtíðini verður á almenna tænaustøðinum, alt eftir hvar í landinum borgarar velja at býleikast. Hetta kann merkja, at summi øki í landinum fara at draga enn fleiri fólk í arbeiðsførum aldri at sær við tí úrsliti, at munurin á almenna tænaustøðinum gerst enn størri.

Harafturat er ivasamt, við støddini á føroyskum kommunum í huga, um allar kommunur vera mentar at veita borgarunum eitt nøktandi tænaustøði á fólkaskúla-, eldraøkinum og økinum børn og ung. T.d. er ivasamt, um kommunurnar vera mentar at byggja upp neyðuga fakliga førleikan at veita nøktandi tænaustur á serundirvísingar- og serstovnaøkinum o.tíl., eisini hóast kommunurnar vera størri eftir ein broyttan kommunubygnað.

9. NEYÐUG ÁTØK

Gjögnum árinu eru nógvar kanningar, álit og uppskot um tiltök gjörd við tí endamáli at bota um almennar tænastr og virkseml hjá tí almenna. Í politisku tilgongdini eru nógv teirra annahvört slept ella trupult hevur verið at rokkið á mál.

Í talvu 9.1 er yvirliit yvir nøkur av tiltøkunum, ið eru umrødd í hesum kapitlinum.

Nøkur dømi um mógulig tiltøk	TALVA 9.1
<i>Nøkur tiltøk av bygnaðarlígum slag</i>	<i>Móguligur vinningur fyri landskassan um árið</i>
Viddargjald á alivinnuna	12 mió. kr.
Tillagingarloysn við tilfeingisgjaldi og hægri partafelagsskatti á fiskivinnuna	40 mió. kr.
Avtaka stuðulsskipanir til fiskivinnuna	90 mió. kr.
Hækka eftirlønaraldur	15 mió. kr.
Strika undantøk í oljuavgjaldinum	50 mió. kr.
Ognarskattur á bústaðir	55 mió. kr.
Broyttur vegskattur	10 mió. Kr.
<hr/>	
<i>Nøkur tiltøk á útreiðslusíðuni</i>	
Samanleggingar og effektiviseringar í heilsuverkinum	
Effektiviseringar og rationaliseringar í almannaverkinum	
Samanleggingar og effektiviseringar í skúlaverkunum	
Seta bólk at arbeiða við effektivisering av almenna geiranum	

Mett verður, at nøkur av hesum kunnu setast í verk innan stutta tíð, tí fakliga vitanin og viðgerðin er tøk, meðan onnur krevja djúpari fakliga og politiska viðgerð, umframt at viðkomandi áhugabólkar verða partar av viðgerðini.

9.1 NØKUR TILTØK AV BYGNAÐARLÍGUM SLAG

Tilfeingisgjald í alivinnuni í Ólavsøkupakkanum frá 2009 varð skotið upp, at tilfeingisgjald varð lagt á alivinnuna. Búskaparráðið tekur undir við tí og mælir samstundis til, at tilfeingisgjald eisini verður í fiskivinnuni, soleiðis at allar tilfeingisvinnurnar verða viðfarnar eins.

Tilfeingisgjald í fiskivinnuni – ein tillagingarloysn Neyðugt er at tryggja burðardyggja veiðu og stuðulsfría-, lønsama fiskivinnu. Ymiskt arbeiði er gjørt á hesum øki, m.a. hevur Búskaparráðið á vári 2000 gjørt uppskot um fiskidagamarknað. Hetta er grundarlag undir góðum langtíðarloysnum. Búskaparráðið mælir á hesum sinni til, at ein tillagingarloysn verður sett í verk, av tí at illa ber til at áseta veruligt tilfeingisgjald frá degi til dags. Tvær tillagingarloysnir verða skotnar upp.

- 1) Partafelagsskatturin í fiskivinnuni verður hækkaður í eitt ávíst áramál. Avlopið hjá føroyska heimaflotanum er lítið og einki í lötuni, og hægri partafelagsskattur fær tí ikki stórvegis ávirkan, sum er. Tá veiðan veksur aftur, og fleiri bátar fáa yvirskot av rakstrinum, kemur trýst á hesa skipan, og ein marknaðargrunnað fiskidagaskipan átti tá at verið lættari at sett í verk.
- 2) Gjald verður lagt á landað virði. Henda loysnin tryggjar landskassanum inntøkur beinanvegin og er samstundis við til at skunda undir neyðugar tillagingar í flotanum.

Ein tillagingarloysn kundi verið ein samanseting av loysn 1) og 2). Ein varislig meting er, at hetta kundi kastað einar 40 mió. kr. av sær árliga til landskassan.

Avtaka stuðul til fiskivinnuna Stuðulin til fiskivinnuna órógvar marknaðarbúskaparligu mekanismurnar í føroysku vinnuni. Alneyðugt er við broyting á hesum øki, av tí at stuðulsskipanir ikki einans reingja avgerðir viðvíkjandi kapitali, íløgum og arbeiðsmegi, men samstundis halda uppi einum óneyðuga høgum veiðutrýsti.

Mælt verður til miðvíst at lækka stuðulin til fiskivinnuna. Umframt at spara landinum pening, hevði arbeiðsmegi flutt til produktivari vinnur, og sannlíkindini fyri burðardyggari veiðu økjast. Inntøku tryggdin og sjómannafrádrátturin eru tilsamans stuðul til fiskivinnuna á meira enn 90 mió. kr. árliga. Harafturat kemur, at tað almenna stuðlar fiskivinnuni við at lata henni atgongd til tilfeingi ókeypis, umframt at tað almenna rindar fyri eftirlit o.a. tænastr, sum aðrar vinnur rinda fyri, t.d. figgjar- og alivinnan.

Verða stuðulsskipanirnar til fiskivinnuna tiknar av næstu trý árinum, hevði tað stórliga økt sannlíkindi fyri betri lønsemi í fiskivinnuni. Givið er, at skulu tilíkt tiltøk muna, koma tey í fyrstu syftu at merkjast víða í føroyskari fiskivinnu og í teimum økjum, har fiskivinna er týðandi vinnuvegur. Landsstýrið eigur tí at umhugsa økispolitisk og onnur stig at linna avleiðingarnar, og at eggja til at royna nýggjar leiðir.

Eftirlønarreformur Arbeiðsbólkur settur av Fíggjarmálaráðnum kom í 2009 við áliti, har mælt varð til umfatandi broytingar á eftirlønarekinum. Millum annað er skotið upp at hækka eftirlønarløndur ½ ár fimta hvørt ár, til eftirlønarløndur gerst 71 ár. Eisini verður mælt til at mótrokna meira í almennu eftirlønini, tá pensjónistar forvinna pening við síðurnar av eftirlønini. Bert ein lítil hækking av eftirlønarløndum hevði havt stóra ávirkan á almennu útreiðslurnar. Mælt verður til, at nýggja pensjónsskipanin, sum var partur av Ólavsókupakkanum, verður sett í verk sum upprunaliga ætlað.

Mælt verður til at hækka pensjónsaldurin ½ ár frá 1. januar 2011. Tað ber í sær árliga sparingin á uml. 15 mió. kr. í 2011 og frameftir. Hvørja ferð eftirlønarløndur verður hækkaður í tíðini, sum kemur, kemur tann sparingin afturat.

Oljuavgjald Mælt verður til at strika øll undantøkini, soleiðis at øll vinnan kemur at rinda oljuavgjald. Samstundis verður mælt til, at serliga avgjaldið á brenniolju skal roknast við í MVG-avgjaldsskylduga virðið. Sum er, skal serliga avgjaldið á brenniolju ikki roknast við í avgjaldsskylduga virðið. Hetta er við til at grugga MVG-skipanina, umframt at landið missir inntøkur. Broytingaruppskotið merkir, at allur skipaflotin umframt allar vinnufyrirøkur fara at rinda oljuavgjald. Hetta skapar eina meirinntøku til landskassan. Avgjaldið er samstundis ein umhvørviskattur og kann harafturat linka veiðutrýstið, ið er ov stórt, sum er.

Mett verður, at broytingin kemur at kasta umleið 50 mió. kr. av sær árliga til landskassan við núverandi oljunýtlu.

Vegskatturin verða lagdur um til avgjald á bensin- og diesel Slík skipan hevði tryggjað, at vegskatturin gjørdist beinleiðis tengdur at, hvussu nógv verður koyrt, t.v.s. bilar ið koyra nógv, og tískil slíta vegirnar lutfalsliga nógv, rinda meira. Skipanin hevði

eisini spart nógva umsiting, umframt at útlenskir bilar fara at rinda fyrri slit á føroysku vegirnar²⁴.

Føroyskir dieselpírísir ov lágir Føroysku prísirnir á diesel eru millum teir lægstu í Evropa. Mælt verður til at hækka avgjaldið, so betur samsvar er millum prísir í Føroyum samanborið við tann í grannalondunum.

Ognarskattur á bústaðir Arbeitt eigur at verða fyrri at breiðka skattgrundarlagið og í størri mun gagnnýta skattasløg, ið ikki reingja avgerðir tiknar av einstaklingum og fyrirkum. Ognarskattur á bústaðir hevði havt fleiri fyrirumir við sær; t.d. hevði hann spjatt bústaðar- og búsetingarmynstrið nakað kring landið og gjørt, at samlaða húsarúmið í landinum varð betri gagnnýtt enn annars.

Ein fortreyt fyrri ognarskatti á bústaðir er ein skipan við almennari virðismeting av bústaðum.²⁵ Um ognarskatturinn varð settur til 0,25% av bústaðarvirðinum hevði hetta, leysliga met, kunnað givið umleið 55 mió. kr. til landskassan.

MVG-broytingar Hóast føroyska MVG-skipanin á nógvum økjum er vælvirkandi, eru ávísar ábøtur neyðugar. Ein skipan, ið virkar eins fyrri allar vinnubólkar er ikki bert lættari at umsita, men virkar eisini vakstrarfremjandi fyrri búskapin sum heild. Heldur enn at virka sum stuðulsskipan eigur MVG-skipanin einans at virka sum skattur. Hetta er meira nágreiniliga lýst í kapitl 6.2 í hesi frágreiðingini.

Fígjarmálaráðið gjørdi í 2004 upprit²⁶, har mælt varð til at endurskoða punktgjöld og MVG-skipanina, so tey vera meira brúkarar- og vinnuvinalig. Partar av tilmælunum eru gjøgnumførdir.

Mælt verður til, at undantøkini í MVG-lógini verða endurskoðað, við tí fyrri eyga at fáa tey burtur, soleiðis at skipanin verður einföld, bílig at umsita og at vandin fyrri skeivleikum í MVG-uppgærdum verður beindur burtur.

9.2 NØKUR TILTØK Á ÚTREIÐSLUSÍÐUNI

Bólkur setast áhaldandi at arbeiða við effektivisering av almenna geiranum Eingin skipað tilgongd hevur verið innan samlaða almenna geiran, hvat rationaliseringum og effektiviseringum viðvíkur. Mannagongdir higartil hava verið nakað tilvildarligar, og hóast kanningar av pørtum av almanna geiranum eru gjørdar, er í mongum førum lítið ítøkilig komið burturúr.

Áhaldandi effektivisering og rationalisering av almenna geiranum eigur tí at gerast fastur partur av arbeiðinum hjá embætisverkinum. Bólkur, settur av Løgmannsskrivstovuni og Fígjarmálaráðnum, eigur at verða skipaður permanent við høvuðsábyrgd fyrri leypandi metingum av øllum samfelagsbúskaparligum avleiðingum, politisk átøk hava á effektivitetin av almenna geiranum. Hetta fyrri at tryggja, at øll politisk átøk, ið ávirka

²⁴ [12]

²⁵ Tó verður kortini neyðugt við almennari húsaskrá, um bústaðarskattur verður ásettur ella ikki, í sambandi við planlegging o.tíl.

²⁶ [12].

framleiðslu av almennum tænastrum, fáa røttu fakligu viðgerðina (kost-nyttu) innan móguliga verkseting, t.e. kannað verður, hvørt broytingin hevur effektivitetsbetranir við sær. Harumframt skal bólkurin arbeiða fyri, at politiska skipanin áhaldandi verður kunnað um móguleikar fyri effektiviseringum og rationaliseringum innan almenna geiran.

Størstu útreiðsluøkini á figgjarlógini eru heilsumál, almannamál og skúlamál. Í 2008 varð gjørd búskettkanning fyri føroyska sjúkrahúsværkið og í 2009 var líkandi kanning gjørd fyri almannaverkið.

Kanning eigur at verða sett í verk fyri skúlaverkið, har lýst verður, hvussu tað kann verða skipað og rikið á skilagóðan hátt, og sum samstundis lýsir hvussu mest fæst burturúr játtaða peninginum.

Grundað á m.a. hesar kanningarnar og gjølligari kanningar, har serliga verður hugt at rationaliseringum og effektiviseringum, skulu verða gjørdar ætlanir fyri, hvussu hesi trý økini best og gagnligast verða umsitin, bæði tá ið hugsað verður um tænastru, útboð og kostnað.

Eisini kann verða havt í huga at leggja brúkaragjøld á ymiskar almennar tænastru. Lutvís brúkaragjøld eru longu á fleiri almennum tænastrum, t.d. á barnaansing, tannlæknaviðgerð, ymsum heilivági og pørtum av samferðslukervinum. Brúkaragjøld kunnu vera ein skilagóður háttur at tryggja, at almennar tænastru verða ikki latnar í førum, har tørvur ikki er á tí, og kunnu harafturat verða nýttar at stýra eftirspurninginum eftir almennum tænastrum.

ORÐALISTI

Orðalistin er ein lýsing av nøkrum av búskaparligu hugtøkunum, sum eru nýtt í frágreiðingini.

Arbeisfjöld

Tey, sum hava arbeiði og tey, sum eru arbeiðsleys samantald.

Arbeisleys

Tey, sum eru arbeiðsleys, men sum eru tøk á arbeiðsmarknaðinum og leita eftir arbeiði og sostatt eru partur av arbeiðsfjöldini.

Arbeisloysi

Arbeisleys í % av arbeiðsfjöldini.

Automatiskir stabilisatorar (sjálvvirkandi útjavnarar)

Automatiskar fíggjarpolitiskar ávirkanir, sum standast av almennum inntøkum og útreiðslum, ávirkast av búskaparstöðuni. Búskapurin verður soleiðis í ávísam førum av sær sjálvum stöðugari, við tað at almennar inntøkur vaksa í búskaparligari uppgongd og minka í búskaparligari niðurgongd.

Avreiðingar

feskiskaveiðan (av botnfiski og øðrum fiski) skrásett um avreiðingarskipanina. Mátad í virði ella í nøgd.

Brúkaraprístal

Mátar allan prísavøksturinn á øllum vörum og tænastrum. Mátar prísirnar, ið brúkarin rindar fyri vörur og tænastr, tá ið tær verða keyptar frá veitarum.

Bruttotjóðarúrtøka (BTÚ)

Er eitt mál fyri alla inntøkuna, ið er skapað í einum landi ella búskapi ávíst tíðarskeið. Verður ofta mett at vera høvuðsmálið fyri búskaparligt virkseml. BTÚ er ikki fullkomið mál fyri inntøku ella framleiðslu í einum landi. T.d. leggur tað ikki upp fyri sliti av tilfeingi (náttúru- ella øðrum tilfeingi) ella útbúnaði. Eisini roynir BTÚ at máta allar vörur og tænastr til ein "marknaðarprís", hóast allar vörur og tænastr ikki hava ein marknaðarprís, t.d. skúla- og heilsutænastr. At enda sigur málið einki um, hvussu javnt inntøkan er bytt á íbúgvar í einum landi. Sostatt sigur málið einki um livisgrundarlagið hjá einum "vanligum" íbúgva í einum landi.

Bygnaðarligt avlop hjá tí almenna (konjunkturreinsað avlop)

Ein roynd at gera upp, hvat avlopið hjá tí almenna hevði verið undir vanligum umstøðum, t.e. í eini miðal konjunkturstøðu og við verandi skatta- og útreiðslustøði hjá tí almenna, og um nýtslan av útbúnaði, tilfeingi og arbeiðsmegi var sum í eini miðalstøðu í búskapinum. Kann eisini lýsast sum tann parturin av einum avlopi/halli, ið hvørur, tá ið búskapurin aftur kemur í eina miðalstøðu.

Bygnaðarpolitikkur

Búskaparpolitisk tiltøk, sum hava langtíðarmál, og sum vanliga hava sum endamál at bota

um marknaðarmekanisnur á ávísu marknaðu, t.d. á arbeiðsmarknaðinu, fíggjarmarknaðinu og marknaðu fyrir vörur og tænastr.

Eftirspurningur

Heildarnögðin av vörum og tænastrum húsarhald, vinnan, tað almenna og umheimurin vilja keypa.

Fíggjarpolitikkur

Búskaparpolitisk tiltøk, ið hava sum endamál at stýra og minka búskaparlig sveiggj. Skilt verður vanliga millum at føra *virknar fíggjarpolitik* og at brúka "*automatiskar stabilisatorar*".

Framleiðsla

Nýtsla av tilfeingi og útbúnaði at framleiða vörur og tænastr sum hava virði. Virðið á framleiðslu verður mátað í føstum prísum, t.e. eftir vanligan prísvøkstur.

Framleiðsluavrik (produktivitetur)

Virðisøking fyri hvørja eind av tilfeingi nýtt í framleiðsluni (t.d. fyri hvørja eind av arbeiðsmegi). Framleiðsluavrik verður roknað reallt, t.e. í føstum prísum ella frároknað vanligan prísvøkstur.

Framleiðsluevni

Tann virðisøking ein búskapur ella ein vinnufyrirøkka kunnu framleiða við tøkka tilfeinginum og tøkka útbúnaðinum.

Gjaldsjavni

Hagfrøðilig uppgerð ið tekur samanum allar búskaparligar flytingum hjá einum landi við umheimin eitt ávíst tíðarskeið og mátað í sama gjaldoyra. Mest nýtta konta í gjaldsjavnanum er "rakstrarviðskifti gjaldsjavnans" ("current account"), ið fevnir um vøruflytingar og tænastruflytingar umframt lønar- og inntøkuflýtingar millum íbúgvagnar í einum landi og umheimin.

Handilsjavni

Heildarvirðið á uttanlandshandli (t.e. inn- og útflutningi) av vörum hjá einum landi við umheimin. Mátað í sama gjaldoyra og eitt ávíst tíðarskeið. Javnin verður ofta uppgjørdur sum útflutningur minus innflutningur (t.e. nettoútflutningur).

IMF

Altjóða Gjaldoyragrunnurin (International Monetary Fund, Washington). Stovnaður 27. desember 1945 við Bretton Woods-avtalu.

Inflasjón

Hækking í príslaguni á vörum, tænastrum og lønum yvir tíð. Verður ofta kallað vanligur prísvøkstur og mátað sum %-vøkstur í brúkaraprístalinum ella í øðrum prístali.

Javni (balansa)

Uppgerð av heildarvirðinum á fíggjarligum ognu og skyldum hjá eini fyrirøkku (ella einum húsarhaldi), mátað eina ávísa tíð, t.d. seinast í einum fíggjarári.

Kapasitetsmark

Framleiðslan, sum búskapurin í mesta lagi kann framleiða við tøka tilfeinginum og tøka útbúnaðinum.

Kapasitetstrýst

Búskapurin framleiðir tætt við kapasitetsmarkið. T.e. búskapurin kann ikki framleiða meiri við tøka tilfeinginum og tøka útbúnaðinum. Meiri eftirspurningur t.d. frá tí almenna ella húsarhaldum hevur í eini tilíkari støðu lyndi at elva til prísavøkstur, versnandi kappingarføri og innflutning heldur enn til meiri framleiðslu.

Konjunkturar

Stuttíðarsveiggj í búskaparligari framleiðslu og í arbeiðsloysi samsvarandi høvuðsgongdini í longri tíð.

Kost-nyttu-greining

Lýsing av samfelagsbúskaparligu avleiðingunum (samfelags nyttu og vansom) av móguligum verkætlanum, tiltøkum, veitingum, sum tað almenna ella onnur eind hevur ætlanir um at fremja. Allur kostnaður og mett samfelagsnytta verður umroknað til eitt krónuvirði og roknað í nútíðarvirði.

Kredittvirði

Evnini hjá einum lántakara at rinda einum lánveitara lán aftur eftir lánitreytunum. Aloftast mátað sum sannlíkindini, at ein lántakari fer at rinda lánið aftur eftir lánitreytunum. Kredittvirðið er avgerandi fyri, hvørja rentu og hvørjar treytir ein lántakari kann læna pening fyri.

Marginalskattur

%-partur av seinast vunnu lønarinntøku, ið verður at rinda í skatti til tað almenna.

Marknaðarprísir

Prísirnir, sum vørur og tænastrur verða umsett fyri. T.e. íroknað framleiðsluskattir men frádrigið vørustuðul.

Nettotilflyting

Tilfutt fólk, frádrigið fráflutt fólk. Talan er um nettotilflyting, eru tilflutt fólk fleiri enn fráflutt.

Niðurskriving

Tillaging niðureftir av virðinum á einum útláni hjá einum fíggjarstovni til ein lántakara. Soleiðis sum staðfest verður, at lánið *lutvíst* ikki verður afturgoldið, er talan um niðurskriving.

Rentumunur

Munurin millum inn- og útlánsrenturnar hjá peninga- og fíggjarstovnum í miðal. Rentumunurin er týðningarmesta inntøkukeldan hjá peninga- og fíggjarstovnum. Eisini kallað rentumarginalur.

RLÚ-avlop

Avlopið á rakstrar-, løgu- og útlánskontuni hjá landskassanum. Rakstrar-, løgu- og

útlánsavlopið hjá landskassanum er rakstrar- og kapitalavlop netto frádrigið útlán til privat og rættað fyri munir í uppgerðum av ávísimum inntøkum.

Skattagrundarlæg

Tær inntøkur, sum skattur skal verða beinleiðis rindaður av, umframt tær flytingar, sum óbeinleiðis skattur skal verða rindaður av.

Skattur og avgjöld

Kravd gjöld til tað almenna uttan nakra ávísu ella serliga mótveiting frá tí almenna.

Skuld

Upphædd sum búskaparlig eind (t.d. fyrítøka, persónur ella land) skyldar aðrari búskaparligari eind.

Sosialir grunnar

Arbeiðsloysisskipanin (eisini kallað ALS), Samhaldsfasti Arbeiðsmarknaðareftirlønar-grunnurin (eisini kallaðar, AMEG, SAMEG ella AMG), Barsilsskipanin og sjúkrakassarnir.

Tað almenna

Landið (landskassin), kommunurnar, sosialir grunnar, ríkisfyrisingin, almenn og kommunal partafeløg.

Tap

Flutt lán heilt av javnanum hjá einum figgjarstovni. Alt eftir sum staðfest verður, at lánið ikki verður afturgoldið, er talan um tap.

Uppsparing

Munurin millum inntøku og nýtslu hjá ávísari búskaparligari eind (t.d. einum húsarhaldi ella eini fyrítøku).

Útboð

Vørunøgðin til samans og tænastrur, ið eru tøk hjá húsarhaldum, vinnuni, tí almenna og umheiminum at keypa.

Virðisøking

Munurin á virðinum á framleiðsluni og virðinum á nýtslu í framleiðsluni. T.e. tað virðið, ið verður lagt aftrat virðinum á nýtsluni (t.d. rávøru) við góðsking í framleiðsluni.

Vøru- og tænastrujavni

Fevnir umframt um handilsjavnan um uttanlandshandil av tænastrum hjá einum landi við umheimin, t.d. skipaflutningur, flogferðsla og aðrar tænastrur. Mátað í sama gjaldoyra og eitt ávíst tíðarskeið.

FYLGISKJAL A: FÍGGJARPOLITISK REGLUVERK

Main fiscal rules currently applied in OECD countries

Country	Date and name	Characteristics of the set of rules			
		Budget target	Expenditure target	Rule to deal with windfall revenues	Golden rule
Australia	Charter of Budget Honesty (1998)	yes	no	no	no
Austria	Stability and Growth Pact (1997) Domestic Stability Pact (2000)	yes	no	no	no
Belgium	Stability and Growth Pact (1997) National budget rule (2000)	yes	no	yes	no
Canada	Debt repayment plan (1998)	yes	no	yes	no
Czech republic	Stability and Growth Pact (2004) Law on budgetary rules (2004)	yes	yes	no	no
Denmark	Medium term fiscal strategy (1998)	yes	yes	no	no
Finland	Stability and Growth Pact (1997) Spending limits (1991, revised in	yes	yes	no	no
France	Stability and Growth Pact (1997) Central government expenditure	yes	yes	Since 2006	no
Germany	Stability and Growth Pact (1997) Domestic Stability Pact (2002)	yes	yes	no	yes
Greece	Stability and Growth Pact (1997)	yes	no	no	no
Hungary	Stability and Growth Pact (2004)	yes	no	no	no
Ireland	Stability and Growth Pact (1997)	yes	no	no	no
Italy	Stability and Growth Pact (1997) Nominal ceiling on expenditure	yes	yes	no	no
Japan	Cabinet decision on the Medium term fiscal perspective (2002)	yes	yes	no	no
Luxembourg	Stability and Growth Pact (1997) Coalition agreement on expenditure ceiling (1999, 2004)	yes	no	no	no
Mexico	Budget and fiscal responsibility law (2006)	yes	no	yes	no
Netherlands	Stability and Growth Pact (1997) Coalition agreement on multiyear expenditure targets (1994, revised	yes	yes	yes	no
New Zealand	Fiscal responsibility act (1994)	yes	yes	no	no
Norway	Fiscal Stability guidelines (2001)	yes	no	yes	no
Poland	Stability and Growth Pact (2004) Act on Public Finance (1999)	yes	no	no	no
Portugal	Stability and Growth Pact (1997)	yes	no	no	no
Slovak Republic	Stability and Growth Pact (2004)	yes	no	no	no
Spain	Stability and Growth Pact (1997) Fiscal Stability Law (2001, revised	yes	no	no	no
Sweden	Fiscal budget act (1996, revised in 1999)	yes	yes	no	no
Switzerland	Debt containment rule (2001, but in force since 2003)	yes	yes	yes	no
United Kingdom	Code for fiscal stability (1998)	yes	no	no	yes

Source: OECD calculations.

FYLGISKJAL B: STÝRING AV KOMMUNUM

Land	Yvirskipaður stýriháttur	Útinnan av regluverki
Danmark	Samráðingar millum land og kommunur. Samráðingar og samstarv millum landsmyndugleikar og Kommunernes Landsforening. Fíggjarætlanir hjá kommunum skulu javnvága. Kommunur hava heimildir at skriva út skattir. Langtíðarlán eru loyvd upp til eitt mark. Bara loyvt at fíggja iløgur við lántøku.	Trýst frá landsmyndugleikum og fíggjarlig revsiltøk. Avtalan millum landsmyndugleikarnir og Kommunernes Landsforening er ikki løgliga bindandi. Um "skattestoppet" ikki verður hildið, verður blokkstuðulin frá landinum minkaður samsvarandi netto.
Ísland	Samráðingar millum land og kommunur. Ongar avmarkingar á lántøku.	Fyrisitingarlig revsiltøk. Ein kommuna í fíggjarligum trupulleikum kann verða sett undir umsiting av landsmyndugleikum.
Noreg	Fíggjarpolitiskt regluverk fyri kommunur. Landslutir og kommunur hava ikki heimild at hava hall av rakstrinum. Hall kunnu verða flutt frameftir upp til tvey ár. Ongar avmarkingar á lántøku annað enn at kommunur ikki hava heimild at hava hall av rakstrinum.	Fyrisitingarlig revsiltøk. Lántøka og langtíðarleigumál eru ikki loyvd hjá kommunum, sum hava hall av rakstrinum og ikki fylgja ásetingunum um fíggjarpolitikk.
Sværíki	Fíggjarpolitiskt regluverk fyri kommunur. Álagt kommunum at hava javnvág á fíggjarlóg sæð yvir eitt tveyráttíðarskeið. Ongar avmarkingar á lántøku, annað enn kravið um javnvág á fíggjarlógini.	Eingi revsiltøk frá landsmyndugleikum.
Finnland	Fíggjarpolitiskt regluverk fyri kommunur. Álagt kommunum at hava javnvág á fíggjarlógini yvir eitt ávíst áramál. Ongar beinleiðis avmarkingar á lántøku, og landið veðheldur ikki fyri skuld hjá kommunum.	Eingi revsiltøk frá landsmyndugleikum.
Stóra Bretland	Avmarkað kommunalt fíggjarpolitiskt sjálvstýri. Lán skulu góðkennast av landsmyndugleikum.	
USA	Eingin formlig samskipan. Flestu statir hava álagt at hava javnvág á fíggjarlóg. Ongar avmarkingar á lántøku, annað enn krøvini um javnvág á fíggjarlóg.	Marknaðurin hevur eftirlit við fíggjarpolitikkinum.
Týskland	Samráðingar millum land og kommunur. Ein stabilitetssáttmáli er í gildi í Týsklandi álikur stabilitets- og vakstrarsáttmálanum í ES. Flestu landslutir hava ikki heimild at fíggja rakstur við lántøku ("golden rule"). Kommunur hava ikki heimild at fíggja rakstur við lántøku og lántøka hjá kommunum skal góðkennast av landsmyndugleikum.	Trýst frá landsmyndugleikum. Eitt fíggjarpolitiskt ráð hevur eftirlit við fíggjarpolitikkinum hjá landi og kommunum og kemur við tilmælum um fíggjarpolitikk, um regluverkið ikki verður hildið.
Háland	Samráðingar millum land og kommunur. Kommunum er álagt at hava javnvág á fíggjarlóg yvir eitt ávíst áramál. Ongar avmarkingar á lántøku, annað enn krøvini um javnvág á fíggjarlógini.	Fyrisitingarlig revsiltøk. Landsmyndugleikar kunnu stuðla kommunum sum hava fíggjarligar trupulleikar um tær lata nakað av teirra fíggjarpolitiska sjálvræði til landsmyndugleikarnar.
Frakland	Fíggjarpolitiskt regluverk fyri kommunur. Kommunur hava ikki heimild at hava hall av rakstrinum. Kommunur hava bara heimild at fíggja iløgur við lántøku ("golden rule").	Fyrisitingarlig revsiltøk. Kommunur sum hava hall av rakstrinum og ikki fylgja regluverkinum fáa álagt at taka neyðugu stigini at fáa javnvág í aftur.
Italia	Fíggjarpolitiskt regluverk fyri kommunur. Ein stabilitetssáttmáli avmarkar útreiðslur og hall á fíggjarlógini hjá kommunum. Landslutir og kommunur hava bara heimild at fíggja iløgur við lántøku ("golden rule").	Trýst frá landsmyndugleikum og fíggjarlig revsiltøk. Sáttmálin leggur upp til samráðingar millum land og kommunur, og bætir frá ES verða deildar millum land og kommunur. Undantøk. Undantøk kunnu gerast í serligum og óvæntaðum førum.

Kelda: OECD, [27].

BÓKMENTIR

- [1] Anderson, Barry og Joseph J. Minarik. Design Choices for Fiscal Policy Rules. OECD Journal of Budgeting, Vol. 5, No. 4. Grein tók á www.oecd.org, 2006.
- [2] Paul Atkinson og Paul van den Noord. Managing Public Expenditure: Some Emerging Policy Issues and a Framework. OECD Economics Department Working Papers No. 285. Grein tók á www.oecd.org, februar 2001.
- [3] Thomas Baunsgaard og Steven A. Symansky. Automatic Fiscal Stabilizers. IMF Staff Position Note SPN/09/23. Grein tók á www.imf.org/external/pubind.htm, september 2009.
- [4] P. Birch Sørensen, M. Rosholm, H. J. Whitta-Jacobsen og E. Schrøder Amundsen. Indfør øremærket sundhedsbidrag. Kronikk tók á www.dors.dk, november 2009.
- [5] Olivier Blanchard. Commentary. Federeal Reserve Bank of New York. Economic Policy Review. Grein tók á www.ny.frb.org/research/epr/00v06n1/0004blan.pdf, apríl 2000.
- [6] Olivier Blanchard, Giovanni Dell'Ariccia og Paolo Mauro. Rethinking Macroeconomic Policy. IMF Staff Position Note SPN/10/03. Grein tók á www.imf.org/external/pubind.htm, februar 2010.
- [7] Anthony Boardman, David H. Greenberg, Aidan R. Vining og David L. Weimer. Cost-Benefit Analysis: Concepts and Practice. Prentice-Hall, 1996.
- [8] Stephen Cecchetti, M. S. Mohanty og Fabrizio Zampolli. The Future of Public Debt: Prospects and Implications. Bank for International Settlements. Conference Draft. Rit tókt á www.bis.org, februar 2010.
- [9] Carlo Cottarelli og Jose Viñals. A Strategy for Renormalizing Fiscal and Monetary Policies in Advanced Economies. IMF Staff Position Note SPN/09/22. Grein tók á www.imf.org/external/pubind.htm, september 2009.
- [10] ECB. Challenges to Fiscal Sustainability in the Euro Area. ECB Monthly Bulletin February 2007, bls. 59–72. Grein tók á www.ecb.europa.eu, 2007.
- [11] ECB. The Impact of Government Support to the Banking Sector on Euro Area Public Finances. ECB Monthly Bulletin July 2009, bls. 63–74. Grein tók á www.ecb.europa.eu, 2009.
- [12] Fíggjarmálaráðið. Endurskoðan av punktgjöldum og MVG-skipanini, oktober 2004.
- [13] Fíggjarmálaráðið. Játtanargreining á almannækinum. Greining frá SPEKT tók á www.fmr.fo, desember 2009.
- [14] Finansministeriet. Redegørelse om offentlige investeringer. Rit tókt á www.fm.dk, januar 2001.

- [15] Nicola Giammarioli, Christiane Nickel, Philipp Rother og Jean-Pierre Vidal. Assessing Fiscal Soundness: Theory and Practice. ECB Occasional Paper Series no 56. Grein tøk á www.ecb.europa.eu, marts 2007.
- [16] Nathalie Girouard og Robert Price. Asset price cycles, "one-off" factors and structural budget balances. OECD Economics Department Working Papers No. 391. Grein tøk á www.oecd.org, juni 2004.
- [17] Stéphanie Guichard, Mike Kennedy, Eckhard Wurzel og Christophe André. What Promotes Fiscal Consolidation: OECD Country Experiences. OECD Economics Department Working Papers No. 553. Grein tøk á www.oecd.org, mai 2007.
- [18] Marianne Frank Hansen og Lars Haagen Pedersen. Sundhedsudgifter og finanspolitisk holdbarhed. De Økonomiske Råd. Working Paper 2010:2, Rit tøkt á www.dors.dk, 2010.
- [19] Jens Henriksson. Ten Lessons About Budget Consolidation. Bruegel Essay and Lecture Series. Grein tøk á www.bruegel.org, juli 2007.
- [20] Mark Horton, Manmohan Kumar og Paolo Mauro. The State of Public Finances: A Cross-Country Fiscal Monitor. IMF Staff Position Note SPN/09/21. Grein tøk á www.imf.org/external/pubind.htm, juli 2009.
- [21] IMF. Fiscal Policy as a Countercyclical Tool. IMF World Economic Outlook, October 2008, bls. 159–196. Grein tøk á www.imf.org/external/pubind.htm, oktober 2008.
- [22] IMF. Fiscal Implications of the Global Economic and Financial Crisis. IMF Staff Position Note SPN/09/13. Grein tøk á www.imf.org/external/pubind.htm, juni 2009.
- [23] IMF. From Recession to Recovery: How Soon and How Strong. IMF World Economic Outlook, April 2009, bls. 103–138. Grein tøk á www.imf.org/external/pubind.htm, apríl 2009.
- [24] IMF. World Economic Outlook. WEO Update. January 2010. Frágreiðing tøk á www.imf.org, januar 2010.
- [25] Janssen, John. New Zealand's Fiscal Policy Framework: Experience and Evolution. Treasury Working Paper 01/25. New Zealand Treasury. Grein tøk á <http://www.treasury.govt.nz/publications/>, 2001.
- [26] Åsa Johansson, Christopher Heady, Jens Arnold, Bert Brys og Laura Vartia. Tax and Economic Growth. OECD Economics Department Working Paper No. 620. Grein tøk á www.oecd.org, juli 2008.
- [27] OECD. Fiscal Relations Across Levels of Government. OECD Economic Outlook No. 74, Volume 2003/2, desember 2003.
- [28] Harvey S. Rosen. Public Finance, 6th edition. McGraw-Hill, 2002.
- [29] Vinnumálaráðið. Samferðsluætlan 2008-2020. Strategiskjal tøkt á www.vmr.fo, Vinnumálaráðið, mai 2007.